

# JUGOSLOVENSKA KRIZA — POSLEDICE I MERE KOSOVO KAO JUGOSLOVENSKI PROBLEM

## 13. KONGRES SKJ — ZADACI SK NA DALJEM OSTVARIVANJU POLITIČKE PLATFORME ZA AKCIJU SKJ U RAZVOJU SOCIJALISTIČKOG SAMOUPRAVLJANJA, BRATSTVA, JEDINSTVA I ZAJEDNIŠTVA NA KOSOVU

Jun 1986.

... Trinaesti kongres SKJ, međutim, ocenjuje da stanje prouzrokovano kontrarevolucionarnim događajima na Kosovu i dalje predstavlja jedan od najtežih političkih, moralnih i društveno-ekonomskih problema jugoslovenskog društva. Neki značajni zadaci iz Političke platforme CKSKJ ne izvršavaju se sa potrebnom odlučnošću i doslednošću. Akcija subjektivnih snaga SAP Kosova i šire ni po obimu ni po kvalitetu još ne odgovara potrebama borbe protiv organizovanog neprijatelja i težini ukupnih društveno-političkih problema na Kosovu. Iredenta, međutim, iako su joj zadati snažni udarci, nije razbijena, već se nastavlja njeno ilegalno organizovanje i kontrarevolucionarno delovanje. Sporo i n'epotpuno se ostvaruje politika Saveza komunista Jugoslavije i društva o najbržem ekonomskom razvoju Kosova. Time se još više zaoštravaju inače teški problemi u privrednoj strukturi, u oblasti zaposlenosti i zapošljavanja. Iseljavanje Srba i Crnogoraca pod pritiskom se nastavlja i predstavlja jedan od najtežih političkih problema na Kosovu i u čitavoj zemlji. Nisu iskorenjene pojave ugrožavanja lične, ekonomske i pravne sigurnosti ljudi i nasrtaja na ličnu i društvenu imovinu i društveni poredak. I pored rezultata, i dalje ima sporosti i nedoslednosti u borbi protiv nacionalističkih tendencija i njihovih nosilaca u oblasti obrazovanja, nauke, kulture i javnog informisanja u kojima nije dosledno i do kraja doveden proces idejno-političke diferencijacije, što bitno utiče na obrazovanje i vaspitanje mladih naraštaja na Kosovu u duhu socijalističkog samoupravljanja, bratstva i jedinstva i jugoslovenskog socijalističkog patriotizma.

Polazeći od činjenice da je delovanje albanskog nacionalizma i iredentizma direktni atak na teritorijalni integritet, suverenitet i nezavisnost Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, na njen ustavni poredak, bratstvo i jedinstvo, socijalističko samoupravljanje, vlast radničke klase i druge temeljne vrednosti i revolucionarne tekovine naroda i narodnosti Jugoslavije, pa je utoliko i pretnja stabilnosti, miru i bezbednosti na Balkanu i šire u Evropi, Trinaesti kongres Saveza komunista Jugoslavije naglašava da je dosledno ostvarivanje Platforme o Kosovu od posebnog značaja za stabilno političko-bezbednosno stanje u zemlji i za jačanje unutrašnje sigurnosti i međunarodnog položaja Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije.

Ceneći težinu ovih problema, kao i potrebu da se oni brže, odlučnije i odgovornije rešavaju, i polazeći od toga da ostvarivanje Političke platforme SKJ o Kosovu kao i njene razrade u zaključcima Predsedništva CKSKJ i Predsedništva SFRJ o aktuelnoj političkoj situaciji u SAP Kosovu i merama i akcijama za njihovo sprovođenje što i u narednom razdoblju predstavlja obavezu i zadatak SKJ, SK Srbije i SK Kosova i svih drugih organizovanih socijalističkih snaga čitave naše zajednice, 13. kongres SKJ donosi Rezoluciju o zadacima SK na daljem ostvarivanju Političke platforme za akciju SKJ u razvoju socijalističkog samoupravljanja, bratstva, jedinstva i zajedništva na Kosovu.

1. Borba SKJ za dalji razvoj socijalističkog samoupravljanja, nacionalne ravnopravnosti, bratstva, jedinstva i zajedništva na Kosovu mora se ostvarivati jedinstvenom akcijom Saveza komunista i svih organizovanih socijalističkih snaga Jugoslavije, u čemu komunisti Srbije i Kosova imaju najveće obaveze i odgovornosti ... U središtu akcije mora biti dalja borba na stabilizovanju društvenih i političkih prilika i učvršćivanju poverenja među narodima i narodnostima u Pokrajini i šire, u suzbijanju i sprečavanju delovanja albanskih nacionalista i iredentista, stabilizovanju privrede, zaustavljanju iseljavanja Srba i Crnogoraca pod pritiskom, za povratak onih koji su se iselili, a žele da se vrate da žive i rade na Kosovu, na stvaranju uslova za angažovanje stručnih i drugih kadrova iz cele zemlje, koji žele da žive u SAP Kosovu, kao i prevladavanju birokratsko-etatiističke svesti i prakse koje stoje na putu socijalističkog samoupravnog preobražaja SAP Kosovo. Bitan uslov za to jeste društveno-ekonomski razvoj na osnovama socijalističkog samoupravljanja, u kojem će na Kosovu jačati odnosi samopravno udruženog rada, a širenje procesa samoupravnog povezivanja i udruživanja u svim oblastima društvenog života i rada doprinosiće čvršćem integrisanju SAP Kosova s drugim delovima naše zemlje ...

Prevashodan zadatak svih socijalističkih snaga na Kosovu, a posebno Saveza komunista, jeste idejno-politički i vaspitni rad sa mladom generacijom, čiji su delovi najviše zatrovani ideologijom i propagandom iredente ...

2. Razvoj SAP Kosova zahteva posebnu pažnju i maksimalnu podršku cele jugoslovenske zajednice ...

Brži ekonomski razvoj i ukupan samoupravni preobražaj Koševa jedan je od bitnih uslova ravnopravnosti naroda i narodnosti, ujednačavanja materijalnih uslova života i rada ljudi i skladnijeg i stabilnijeg ekonomskog i ukupnog društvenog razvoja jugoslovenske zajednice u celini...

Udruživanje rada i sredstava i ukupnu investicionu politiku u Pokrajini treba usmeriti na korišćenje sirovinskih i energetskih potencijala, na kojima će se razvijati rentabilna proizvodnja za jugoslovensko i svetsko tržište i u isto vreme obezbediti brže zapošljavanje, dalje promene u socijalnom sastavu stanovništva i formiranju radničke klase kao one snage koja će u svoje ruke preuzimati poluge razvoja i na materijalnom i na društvenom planu, i razvlašćivati etatiističke, birokratske i tehnokratske monopole koji, pored ostalog, zatvaraju Kosovo i njegov razvoj prema Srbiji i Jugoslaviji. . .

Potrebno je podržati opredeljenja Kosova o razvoju stanovništva i donošenju mera aktivne populacione politike koja treba da bude u

:unkciji ukupnih napora društvene zajednice za brži društveno-ekonomski razvoj Pokrajine, za brže rešavanje socijalnih problema stanovništva, zapošljavanja, obrazovanja i dr. Planiranje porodice i stvaranje uslova za njen bolji život i za što povoljnije uslove života i perspektive dece koja u njoj izrastaju moraju postati briga svih progresivnih snaga.

3. ... U tom cilju neophodno je odlučno prevazilaziti nacionalističke strasti i predrasude, nepoverenje i netrpeljivost, koji dovode do pojačanog iseljavanja Srba i Crnogoraca pod pritiskom, narušavanja međunacionalnih odnosa, ravnopravnosti, bratstva i jedinstva naroda i narodnosti koji tamo žive ...

Pri tome najveću odgovornost za stanje međunacionalnih odnosa na Kosovu imaju pripadnici albanske narodnosti koji čine većinu na Kosovu, pri čemu svoj deo odgovornosti imaju i pripadnici drugih naroda i narodnosti, jednako tako kao što komunisti svakog većinskog naroda snose odgovornost za nacionalnu ravnopravnost građana svih naroda i narodnosti sa kojima zajednički žive u istoj sredini. Borba za ostvarivanje tih ciljeva treba dosledno i bez kolebanja da se odvija u svim oblastima društvenog života: u politici zapošljavanja, stambenoj politici i drugim aspektima socijalnog i materijalnog položaja; u stvaranju podjednakih uslova obrazovanja i stručnog osposobljavanja ljudi; u afirmaciji kulturnih i drugih oblika stvaralaštva; kao i raznim oblicima drugih društvenih aktivnosti. U tome je od naročitog značaja razvijanje zajedništva, uzajamne pomoći i solidarnosti u mesnim zajednicama i organizacijama udruženog rada u razrešavanju svakodnevnih individualnih i zajedničkih problema i interesa radnih ljudi i građana.

Prvorazredan i neodložan zadatak Saveza komunista, svih organizovanih socijalističkih snaga i državnih organa na Kosovu je da obezbede dosledno poštovanje ustavnih prava i sloboda radnih ljudi i građana, bez obzira na nacionalnu pripadnost. ...

4. Iseljavanje Srba i Crnogoraca sa Kosova pod pritiskom, po svom političkom smislu usmereno je na postepeno ostvarivanje strateških ciljeva neprijatelja, izraženih u zahtevima za: „etnički čisto Kosovo“, „Kosovo republika“ i „velika Albanija“. ... Zato Savez komunista Jugoslavije mora mnogo odlučnije mobilisati sve društvene snage na Kosovu, u Srbiji i u celoj zemlji da se spreči svako iseljavanje pod pritiskom i obezbede uslovi za povratak poljoprivrednika, radnika i stručnjaka koji su se iselili u atmosferi pritiska, nepoverenja i bujanja nacionalističkih i šovinističkih pojava. Komunisti su dužni da se izbore za ekonomske, političke, zakonske i druge mere koje će efikasnije otклонiti ostvarenje cilja albanskog nacionalizma da Kosovo „očisti“ od Srba, Crnogoraca i pripadnika drugih naših naroda i narodnosti. To se postavlja kao prioritetan zadatak za čije provođenje posebna odgovornost pripada Savezu komunista i organizovanim socijalističkim snagama Kosova i Srbije, uz svestrano angažovanje svih komunista i organizovanih socijalističkih snaga Jugoslavije kao celine.

U Savezu komunista Jugoslavije mora se do kraja učvrstiti uverenje o tome da je iseljavanje Srba i Crnogoraca s Kosova problem čitave jugoslovenske zajednice ...

Neophodno je da se Savez komunista angažuje na jačanju i produbljivanju svesti kod komunista i svih naroda i narodnosti na Kosovu i šire, da iseljavanje koje vodi narušavanju višenacionalnog sastava ove pokrajine, kao suštinskog elementa njenog društveno-istorijskog

bića, ima dalekosežne posledice za sve one koji žive na Kosovu i u celoj socijalističkoj Jugoslaviji.

... Za stabilizovanje stanja na Kosovu neophodno je zaoštriti borbu protiv srpskih, crnogorskih, makedonskih i drugih nacionalista koji teže da identifikuju albanske nacionaliste i iredentiste sa albanskom narodnošću. SKJ, a posebno SK Srbije, Crne Gore i Makedonije, mora obezbediti odlučnu podršku svim socijalističkim snagama na Kosovu koje se bore protiv albanskog nacionalizma i separatizma i koji se odlučno zalažu za bržu diferencijaciju na osnovu stvarnog ponašanja, delovanja i odnosa svakog pojedinca prema zadacima koji proizlaze iz Političke platforme.

5. Uporedo s borbom za ostvarivanje uslova da se svi radni ljudi i građani koji su se pod pritiskom iselili iz SAP Kosova, na osnovu slobodnog opredeljenja o mestu života i rada, vrate u ovu pokrajinu, SKJ ističe potrebu preduzimanja mera za šire podsticanje dolaska stručnih kadrova iz cele zemlje u SAP Kosovo ...

6. Zadatak je SKJ, SK Srbije, a posebno SK Kosova da još više izgrađuju i razvijaju svest komunista i radnih ljudi uopšte o tome da je albanski nacionalistički separatizam i izraz klasnog sukoba unutar albanske narodnosti i da progresivne snage albanske narodnosti svoju punu afirmaciju i emancipaciju mogu da ostvare samo u čvrstoj povezanosti i zajedničkoj akciji s progresivnim snagama drugih naroda i narodnosti Jugoslavije ...

8. Sistem obrazovanja u SAP Kosovu i svojim vaspitnim sadržajem i svojom organizacijom mora doprinositi ostvarivanju pune nacionalne ravnopravnosti naroda i narodnosti Kosova i njihovom uzajamnom poštovanju. Mora se, takođe, zasnivati na objektivnoj potrebi zajedničkog života, međusobnog poznavanja i poštovanja kulture, jezika i istorije naroda i narodnosti, što će omogućiti njihovu bržu integraciju u socijalističku samoupravnu zajednicu ravnopravnih naroda i narodnosti. Potrebni su trajniji i organizovaniji naponi da se otklone sve posledice nacionalističke indoktrinacije, u čemu posebnu pažnju zaslužuje dalji razvoj jugoslovenskog socijalističkog patriotizma na osnovama tekovina socijalističke revolucije, međusobne odgovornosti za razvoj svakog naroda i narodnosti Jugoslavije i svih njih zajedno.

Obaveza je komunista u oblasti nauke i kulture da se izbore za širenje i jačanje kulturnog zajedništva na osnovu neprekidne aktivnosti, razvoja i upoznavanja svih nacionalnih kultura na Kosovu, u Srbiji i Jugoslaviji. U tom cilju neophodno je da se stvaraju uslovi za slobodno kruženje, razmenu i međusobnu naučnu spoznaju, ideja i kulturnih vrednosti. To je jedan od uslova za prevazilaženje prevelike zatvorenosti i provincijalizacije u ovoj oblasti, za otklanjanje uzroka i nosilaca zatvaranja, potiskivanja i sužavanja saradnje, posebno u kulturi, nauci i obrazovanju.

9. ... Organizacije i organi SK moraju se izboriti za aktivnije i efikasnije delovanje svih društvenih institucija, a naročito samoupravnih i državnih organa, inspeksijskih službi, tužilaštava, sudova, organa unutrašnjih poslova, službi društvenog knjigovodstva u pravovremenom raščišćavanju konkretnih primera narušavanja ustavnosti i zakonitosti, povrede ličnog integriteta i imovine radnih ljudi i društvene svojine, onemogućavajući na taj način ispoljavanje antisamoupravnih i drugih društveno štetnih pojava.

Daljim razvojem, jačanjem, masovnijim i efikasnijim delovanjem subjekata opštenarodne odbrane i društvene samozaštite na Kosovu nora se i ubuduće jačati unutrašnja bezbednost i borba protiv izraženih oblika prikrivenog i otvorenog delovanja spoljnog i unutrašnjeg neprijatelja...

10. Potrebno je jačati sve vidove informativno-političkog, obrazovnog i samozaštitnog delovanja među našim građanima na privremenom radu u inostranstvu, kako bi se sprećavalo da se i kontrarevolucionarni logađaji i pojave na Kosovu koriste u neprijateljske ciljeve i u interesu stranih faktora, a posebno kako bi se sprećavalo antijugoslovensko delovanje albanskih nacionalista i iredentista, koji nastoje da pridobiju laše građane albanske narodnosti za subverzivne aktivnosti protiv SFRJ njihovo odvajanje od ostalih naših građana na privremenom radu u inostranstvu.

11. Suprot poznatim principima spoljne politike Jugoslavije u odnosima sa svim susednim zemljama o uzajamnom poštovanju, suverenitetu i teritorijalnom integritetu, nemešanju u unutrašnje stvari, nezavisnosti i pune ravnopravnosti, nastavljeno je otvoreno i grubo mešanje NSR Albanije u unutrašnje stvari Jugoslavije. Iredentistička i nacionalistička indoktrinacija naših građana, koja se inspiriše i organizuje i iz NSR Albanije, predstavlja ozbiljnu opasnost po mir i bezbednost na Balkanu i šire. Propagandna i subverzivna aktivnost, koja se ia tim osnovama širi iz NSR Albanije, predstavlja flagrantno mešanje i naše unutrašnje odnose i pretnju teritorijalnom integritetu naše zemlje i stoga će i dalje nailaziti na odlučno suprotstavljajnje svih komunisti i ljudi, naroda i narodnosti Jugoslavije. I pored takve sadašnje politike koja dolazi iz NSR Albanije, naša zemlja i dalje će istrajati na načelima politike dobrosusedskih odnosa, istaknutih i u Platformi SKJ na Kosovu. Pri tome je zadatak svih društveno-političkih organizacija da iredno obaveštavaju svoje članstvo i objašnjavaju im našu spoljnu politiku u odnosima sa NSR Albanijom.

3. kongres SKJ, *Dokumenti*, Beograd 1986, 186—196.

## IZVEŠTAJ O SPROVOĐENJU ZAKLJUČAKA SAVEZNOG VECA SKUPŠTINE SFRJ O ZAUSTAVLJANJU USELJAVANJA SRBA I CRNOGORACA IZ SAP KOSOVA POD PRITISKOM NA DEVETOJ SEDNICI SAVEZNOG VECA SKUPŠTINE SFRJ

10. decembar 1986.

EGON PADOVAN, član SIV-a:

... Međutim, i u ovom periodu stanje bezbijednosti u SAP Kosovu i dalje je najviše opterećeno neprijateljskim djelovanjem s pozicija albanskog nacionalizma i separatizma, iseljavanjem Srba i Crnogoraca, kao i određenim negativnim kretanjima i teškoćama u privremenoj i nekim drugim oblastima.

Neprijateljska djelatnost albanskih nacionalista i separatista u AP Kosovu i dalje se, u prvom redu, manifestuje raznim vidovima legalnog djelovanja, dugoročno orijentiranog i usmjerenog na uznemiravanje, destabilizaciju i iznurivanje sistema, kao i pisanom i verbalnom propagandom, isticanjem parole „Kosovo — Republika“, raspiriva-

njem međunacionalne mržnje, napadanjem časti, dostojanstva i integriteta ličnosti, napada na društvenu imovinu i vršenja pritiska na pripadnike srpske i crnogorske nacionalnosti, sa ciljem da se oni isele s Kosova.

Iskustva proteklih godina pokazuju da su ilegalni rad i organizovanje, trajne orijentacije albanskih nacionalista i separatista i da sa tim treba računati i ubuduće.

Ovakvo stanje na Kosovu koriste i srpski i crnogorski i makedonski nacionalisti. Njihova aktivnost je usmjerena na podsticanje nezadovoljstva Srba i Crnogoraca u SAP Kosovu i razvijanje sumnje u sposobnost i riješenost rukovodstva, a posebno rukovodstva SAP Kosova, da onemogući djelatnost albanskih nacionalista i separatista.

Sve više su djelovali u pravcu razvijanja nepovjerenja u sve Albance na Kosovu, poistovećujući ih s albanskim nacionalistima i separatistima, a samim tim i podsticanja anti-albanskog raspoloženja.

Neprijateljsko djelovanje albanskih nacionalista i separatista u SAP Kosovu, povezano je s ekstremnom emigracijom albanskog porijekla i službama i krugovima u inostranstvu, koji ih podržavaju.

Brojni podaci i saznanja ukazuju na to da je ova povezanost tako izražena da ima karakter sprege i zajedničkog djelovanja. Njen oslonac predstavlja već izvršena nacionalistička indoktrinacija, posebno među određenim brojem mladih lica albanske narodnosti.

Prateći aktivnost albanskih nacionalista i separatista, utvrđeno je da oni uporno nastoje da se što više povežu i sinhronizuju svoju aktivnost, kako bi izgledalo da je ona vođena i usmjeravana iz jednog centra. U tom smislu, albanska obavještajna služba i neprijateljska emigracija albanskog porijekla preko svojih punktova u nekim zapadnim zemljama, podstiču aktivnost neprijatelja u zemlji. Služba državne bezbjednosti stalno radi na istraživanju toga da li su organizacije i grupe otkrivene u zemlji bile čvršće povezane i koordinirane od strane nekih centara neprijateljske djelatnosti u zemlji ili inostranstvu.

Organi službe bezbjednosti su od 1981. godine do kraja 1985. godine, otkrili šest organizacija i 87 grupa albanskih nacionalista i separatista u zemlji. U vezi s djelovanjem tih grupa, i uopšte djelatnošću s pozicija albanskog nacionalizma, podnjete su 1134 krivične i preko 5,5 hiljada prekršajnih prijava. Ovim organizacijama i grupama, rukovodio je veći broj otkrivenih upravnih i drugih komiteta, koji su predstavljali centre i organizatore neprijateljske djelatnosti za pojedina područja.

Od kontrarevolucionarnih događaja 1981. godine do danas, organi i službe bezbjednosti pojačali su intenzitet rada na otkrivanju, gonjenju i onemogućavanju djelovanja albanskih nacionalista i separatista. Radi efikasnijeg izvršavanja tog zadatka, do kraja 1982. godine u SAP Kosovu su boravile i djelovale združene jedinice milicije i veći broj drugih pripadnika službi bezbjednosti.

U cijelom proteklom periodu, stalno se radilo na ostvarivanju akcionog i funkcionalnog jedinstva organa i službi bezbjednosti, kako bi se uspješno onemogućili svi oblici neprijateljske djelatnosti u SAP Kosovu ..

Iseljavanje Srba i Crnogoraca s Kosova predstavlja najteži društveni, politički i moralni problem cijele jugoslavske zajednice. I pored svih dosadašnjih mjera i akcija preduzetih u Pokrajini, SR Srbiji i Fe-

ieraciji, iseljavanje se i dalje nastavlja, što ukazuje na to da p; eduzete mjere i aktivnosti nisu dale željene rezultate. To znači da so mora još konkretnije i odlučnije djelovati i da se posljedice dugotrajne indoktrinacije i drugih oblika neprijateljskog djelovanja ne mogu brzo otклонити.

Razlozi za iseljavanje su mnogobrojni. Glavni razlog je neposredan pritisak albanskih nacionalista i separatista i nesigurnost stvorena njihovim dugogodišnjim djelovanjem.

Na iseljavanje utiče i odnos državnih organa prema rješavanju pitanja i problema u vitalnim oblastima života i rada koji dovode do faktičke neravnopravnosti Srba i Crnogoraca.

Takvo stanje dovelo je do opravdanih protesta Srba i Crnogoraca na pojave obespravljenosti i bezakonja, njihovog nepovjerenja prema organima SAP Kosova i obraćanje organima u SR Srbiji i Federaciji.

Ocjene prema kojima je obraćanje Srba i Crnogoraca organima a SR Srbiji i Federaciji izraz srpskog i crnogorskog nacionalizma, još više utječu na njihovo nepovjerenje prema spremnosti i odlučnosti organa vlasti u Pokrajini, da obezbijede ravnopravne uslove života i rada svim ljudima, bez obzira na njihovu nacionalnu pripadnost.

Pored toga, na iseljavanje Srba i Crnogoraca imaju utjecaja i ekonomski i socijalni problemi koji su od utjecaja na faktičku neravnopravnost. Radi zaustavljanja iseljavanja Srba i Crnogoraca s Kosova i stvaranja uslova za povratak na Kosovo onih koji to žele, neophodno je osposobiti državne organe da u potpunosti izvršavaju svoju ustavnu funkciju, posebno u jačanju zakonitosti i odgovornosti u vršenju njihovih funkcija, radi vraćanja povjerenja u njihov rad.

Ova aktivnost treba da se odvija u suradnji saveznih, republičkih i pokrajinskih organa. Najenergičnije se mora nastaviti proces kadrovske diferencijacije u državnim organima, pri čemu mora biti dosljedno realiziran stav da u tim organima nema mjesta licima koja su Dila pod utjecajem albanskog nacionalizma i separatizma, ili koja su spoljavala kolebanja i toleranciju prema tim utjecajima.

Neposrednom suradnjom nadležnih organa socijalističkih republika i SAP Vojvodine i organa Federacije treba obezbijediti i kadrove odgovarajućeg radnog i stručnog profila, za pružanje neposredne stručne pomoći organima u SAP Kosovu. U okviru te suradnje treba izgraditi metode i oblike stručnog osposobljavanja kadrova u SAP Kosovu iznaći mogućnosti za bolje materijalno i tehničko opremanje ovih organa.

Za stabilizaciju prilika na Kosovu od posebnog značaja su zadaci z oblasti obrazovanja, vaspitanja, nauke i kulture. Dosljedno izvršavajuće zadatka ove oblasti, odnosno jačanje kvaliteta obrazovnog i stručnog rada, profesionalne etike i socijalističkog morala, razvijanje jugoslovenskog patriotizma, ravnopravnosti, bratstva i jedinstva i drugih temeljnih vrijednosti socijalističkog samoupravljanja, dugoročan je zadatak svih organa Pokrajine i Republike ...

Treba naglasiti da su u proteklom periodu izdvojena značajna materijalna sredstva za obezbjeđivanje ostvarivanja politike najbržeg razvoja SAP Kosova. Tako je u periodu od 1981. do 1985. godine, sistemom podsticajnih mjera u privredi i vanprivredi, SAP Kosovu obezbijeđeno preko 642 milijarde dinara, od čega iz sredstava Fonda Fe-

deracije 401 milijarda bespovratnih sredstava, iz budžeta federacije 160 milijardi i drugih sredstava u iznosu od 81 milijardu dinara.

Treba napomenuti da su obaveze SAP Kosova prema Fondu Federacije u periodu od 1982. do 1986. godine, odložene do kraja 1990. godine. U ovom periodu potpisano je 115 samoupravnih sporazuma o udruživanju rada i sredstava ...

U periodu od 1986. do 1990. godine, predviđeni obim podsticajnih mjera iznosi 720 milijardi dinara, na bazi stalnih cijena iz 1985. godine, od čega sredstva Fonda Federacije u iznosu od 426 milijardi, dopunska sredstva iz budžeta Federacije u iznosu od 150 milijardi i ostala sredstva u iznosu od 136 milijardi dinara. Ona će omogućiti određene promjene u strukturi privrede, poboljšanje materijalne osnove društvenih djelatnosti i rad radnih ljudi i građana Pokrajine ...

Natalitet u SAP Kosovu doživljava pravu ekspanziju. Prosječan godišnji porast stanovništva na Kosovu je 24,2 promila, a u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji 8,5 promila ...

To je, između ostalog, zahtjev, naročito albanskog stanovništva, poznavanje srpskohrvatskog jezika i jezika drugih naroda Jugoslavije, kako bi se otklonila jedna od prepreka, koja onemogućava migraciju tog dijela stanovništva, već ga vezuje za užu teritoriju.

Želim da naglasim još jednom da bitan sastavni dio planiranja društvenog i privrednog razvoja Pokrajine mora činiti planiranje porodice, odnosno prirodnog priraštaja stanovništva ...

ANTE BENETI, izvestilac Odbora za unutrašnju politiku:

Odbor je, sagledavajući stanje u SAP Kosovu, konstatirao da je ono još uvijek veoma teško i složeno i da u mnogome opterećuje cjelokupnu političku sigurnosnu situaciju u zemlji. Pet godina nakon kontra-revolucionarnih događaja na Kosovu i pored poduzetih mjera i postignutih određenih pozitivnih rezultata, još nije suzbijeno organizirano kontrarevolucionarno djelovanje albanskih nacionalista i separatista. Nisu otklonjeni osnovni uzroci albanskog nacionalizma i narušenih međunacionalnih odnosa, što posebno zabrinjava s obzirom na činjenicu da svaki nacionalizam može da rađa i druge nacionalizme. I dalje se nastavlja ugrožavanje nacionalne ravnopravnosti, osobne i imovinske sigurnosti, ustavnih sloboda i prava građana, narušavaju se zakoni, veoma je teško stanje u privredi, pokazuju se određene negativne pojave u obrazovanju, odgoju, znanosti i kulturi i javnom informiranju. Sve to ima za posljedicu nastavljanje iseljavanja Srba i Crnogoraca s Kosova pod pritiskom, koje je u ovoj godini čak intenzivnije i predstavlja, po mišljenju našeg Odbora, jedan od najkrupnijih političkih, moralnih i društvenih problema cjelokupnog jugoslavenskog društva ...

Izricanjem najoštrijih sankcija mogu se suzbiti privredni i svi drugi oblici kriminala. Međutim, pojedine mjere moraće da imaju i dugoročniji karakter, jer se sasvim sigurno preobražaj privrede na Kosovu ne može ostvariti preko noći.

Za poboljšanje postojećeg stanja na Kosovu, sasvim sigurno je neophodno angažiranje cijele zemlje, a posebno je potrebno donošenje jugoslavenskog programa za zaustavljanje iseljavanja Srba i Crnogoraca, brži povratak onih koji su napustili Kosovo i dolazak svih onih koji žele živjeti i raditi u ovoj Pokrajini...

Polazeći od teške i složene ekonomske situacije na Kosovu, potrebno je što dosljednije ostvarivati utvrđenu politiku najbržeg ekonomskog razvoja ove Pokrajine. Treba mnogo više napraviti na radno-intenzivnim investicijama, koje su ekonomski efikasne i poslovno us-3jesne na širem jugoslavenskom tržištu. Da bi se ova politika ostvarila, potrebno je, s jedne strane osigurati zajednička ulaganja cjelokup-3ne jugoslavenske privrede u privredi Kosova, a s druge strane, utvrditi odgovornost svakog investitora za efikasno i uspješno poslovanje ...

skupština SFRJ, Savezno veće, 9. sednica, 10. septembar 1986,  
sveska 9, 11—16.

[Z RASPRAVE U VEĆU REPUBLIKA I POKRAJINA O „INICIJATIVI  
ZA DONOŠENJE PROGRAMA U CILJU ZAUSTAVLJANJA  
ISELJAVANJA SRBA I CRNOGORACA S KOSOVA, BRŽEG POVRATKA  
ONIH KOJI SU GA NAPUSTILI I DOLASKA SVIH KOJI ŽELE DA  
ŽIVE I RADE NA KOSOVU"]

29. januara 1987.

MILIBOR JOVANOVIĆ (SR Srbija):

Druže predsedavajući, drugarice i drugovi delegati, dozvolite da :ao delegat Skupštine SR Srbije i delegat ovog Veća kažem nekoliko lapomena u vezi Inicijative Skupštine SR Srbije da se u Skupštini Jugoslavije donese program u cilju zaustavljanja iseljavanja Srba i Crnogoraca s Kosova, bržeg povratka onih koji su ga napustili i dolaska vih onih koji žele da žive i rade u ovom delu naše zemlje.

Iz teksta obrazloženja Inicijative, koji ste dobili, jasno se vidi da »otrebu za ovakvim jugoslovenskim programom nameće činjenica da e ne ostvaruju, ili da se sporo i nedosledno ostvaruju mnogi važni ci-jevi i zadaci utvrđeni političkom platformom Centralnog komiteta Sa-eza komunista Jugoslavije o Kosovu, zaključcima i stavovima Skupšti-le SFRJ, Skupštine SR Srbije, Skupštine SAP Kosova i zaključcima mnogih drugih pokrajinskih, republičkih i saveznih organa.

Ocena svih ovih organa je da je iseljavanje Srba i Crnogoraca s Cosova najteži politički, moralni i društveni problem celog jugosloven-kog društva i da bi ostvarivanje etnički čistog Kosova, kao jednog od isnovnog cilja albanskih nacionalista i separatista, bio direktan atak a teritorijalni integritet Socijalističke Federativne Republike Jugosla-ve i da bi predstavljao neposrednu opasnost za mir na Balkanu i ovom elu Evrope.

U poslednjih 6 godina, od pokušaja kontrarevolucije na Kosovu, vakve i slične ocene više puta su ponavljane na mnogim organima i [ivoima, ali nismo uspjeli da saniramo mnoge teške posledice dugotraj-log delovanja albanskih nacionalista i separatista. Među njima, kao iajteže, nismo uspjeli da zaustavimo iseljavanje Srba i Crnogoraca s Losova, pa čak nismo smanjili ni intenzitet tog iseljavanja. Svi podaci demografskim kretanjima na Kosovu, naročito podaci o emigraciji populaciji stanovništva, nedvosmisleno upućuju na neophodnost do-ošenja dobro osmišljenog i celovitog programa kojim će se zaustaviti roces iseljavanja nealbanskog stanovništva i stvoriti realni, materijal-i i drugi uslovi za povratak onih koji su ga napustili i dolazak svih dru-

gih koji žele da rade i žive na Kosovu. Bez takvog programa teško je sprečiti ostvarivanje namere i cilja velikoalbanskog šovinizma o stvaranju — etnički čistog Kosova.

Na ozbiljnost situacije upozoravaju podaci iz posleratnih popisa o promenama nacionalne strukture stanovništva na Kosovu. Iz njih je uočljivo da od 1946. do 1961. godine nije bilo značajnijih promena u nacionalnoj strukturi stanovništva Kosova. Tek su popisi od 1971. godine, a naročito od 1981. godine, ukazali na značajne promene u nacionalnoj strukturi stanovništva. Treba napomenuti da su pritisci na nealbansko stanovništvo na Kosovu počeli od 1968. godine. Od 1961. do 1981. godine broj Albanaca na Kosovu povećan je za 580.131 stanovnik, od toga 43.947 je doseljeno, a 537.184 čini prirodni priraštaj, dok je broj Srba i Crnogoraca smanjen za 112.631 stanovnika.

U relativnim odnosima učešće Albanaca u ukupnom stanovništvu u ovom periodu povećano je sa 67,1 na 77,4 posto, dok je učešće Srba smanjeno sa 23 na 13,2 posto, a Crnogoraca sa 3,9 na 1,7 posto. U istom periodu je, izuzev Albanaca i Muslimana, znatno smanjeno učešće svih ostalih nacionalnosti u ukupnom stanovništvu Kosova. Posebno zabrinjava što se intenzitet iseljavanja nealbanskog stanovništva s Kosova ne smanjuje ni posle 1981. godine.

Od 1981. godine do juna 1986. godine, samo broj Srba i Crnogoraca je smanjen za 20.456 lica, ili za 8,7% od njihovog ukupnog broja po popisu iz 1981. godine. Zato donošenje ovakvog programa za Skupštinu SFRJ, ne samo da je neophodno potrebno, već predstavlja konkretizaciju davno utvrđenih ocena i opredeljenja da iseljavanje Srba i Crnogoraca s Kosova nije samo kosovski i srpski problem, već problem cele jugoslovenske zajednice.

Drugo, sve činjenice i analize govore da na Kosovu još uvek nisu suzbijene pojave ugrožavanja lične, ekonomsko-pravne sigurnosti građana, da se i dalje veoma često napada na ličnu svojinu i ugrožava društvena svojina, kao i da se ugrožava celokupni društveni poredak.

Nastavljaju se pojave oportunizma u borbi protiv nacionalističkih delovanja i njegovih nosilaca u obrazovanju, nauci, kulturi i javnom informisanju. Zaoštravaju se i inače teški problemi u privrednoj strukturi i oblasti zapošljavanja i stvaranja ekonomskih preduslova za stabilizaciju političke situacije na Kosovu ...

Treće, ocenjeno je da i pored određenih rezultata, rad državnih i društvenih organa i akcije društveno-političkih organizacija nisu na nivou kakav zahteva težina i složenost problema, čime se ozbiljno narušava poverenje građana u efikasnost samoupravnog sistema, spremnost i sposobnost organa vlasti da efikasno rešavaju probleme građana i druge društvene probleme.

Očigledno je da poverenje građana možemo povratiti samo energičnim delovanjem i vidljivim rezultatima na otklanjanju pojava nezakonitosti, u uspostavljanju društvene atmosfere koja će povratiti međunacionalno poverenje, te stvaranju materijalnih i drugih uslova za brži društveno-ekonomski razvoj ovog dela naše zemlje. U ovom smislu, značaj postojanja jugoslovenskog programa ne vidimo samo u konkretnom pružanju pomoći u osposobljavanju organa SAP Kosova za efikasno ostvarivanje svojih ustavnih obaveza i ovlašćenja, već i u vraćanju poverenja radnih ljudi i građana da prava i slobode građana, koje

garantuje Ustav SFRJ, obezbeđuju i najviši organi vlasti i samoupravljanja u Jugoslaviji.

Sporost u rešavanju nagomilanih problema na Kosovu i dugo za-  
državanje klime međunacionalnog nepoverenja i netrpeljivosti, nespor-  
no narušavaju i međunarodni ugled Jugoslavije i umanjuju efekte na-  
šeg doslednog i principijelnog zalaganja za ravnopravne odnose i sara-  
dnju među svim zemljama i narodima sveta. I to je jedan od razloga,  
koji, po našem mišljenju, obavezuje Skupštinu SFRJ da uradi sve što  
je u njenim ustavnim ovlašćenjima da se što pre otklone nepovoljne  
posledice kontrarevolucionarnog delovanja na Kosovu, a posebno one  
koje se nepovoljno reflektuju na međunacionalne odnose.

Peto, donošenje programa u Skupštinu Jugoslavije, po oceni de-  
legata Skupštine SR Srbije, ne znači skidanje, niti umanjivanje odgo-  
vornosti organa SAP Kosova i SR Srbije za brže rešavanje prevazila-  
ženja nepovoljnog stanja na Kosovu ...

BRANISLAV ZIGAN (SAP Kosovo):

Ovaj program treba da utvrdi, po potrebi, i druge neophodne do-  
punske mere i aktivnosti šire jugoslovenske zajednice radi stvaranja  
realnih uslova i mogućnosti za što uspešnije ostvarivanje ciljeva i za-  
dataka koji će proizaći iz ovog programa, kao i za uspešnije ostvari-  
vanje politike najbržeg društveno-ekonomskog i socijalnog razvoja SAP  
Kosova u tekućem planskom periodu, kako bi se time obezbedilo, ne  
samo zaustavljanje relativnog zaostajanja Pokrajine, već i počelo sma-  
njivanje razlika u opštem stepenu razvijenosti Pokrajine u odnosu na  
druga područja zemlje.

Započeti procesi udruživanja, ako se prošire i dosledno sprovede,  
obezbediće i brže ostvarivanje međusobnog integracionog povezivanja  
udruženog rada Pokrajine s udruženim radom cele zemlje na jedinst-  
venom jugoslovenskom području, i ne samo na bazi udruživanja rada  
'i sredstava po osnovu sredstava Fonda Federacije, već i šire na dohodov-  
nim osnovama i zajedničkim ekonomskim interesima.

Takav proces će doprineti daljem razvoju Pokrajine i zaustavlja-  
nju iseljavanja Srba i Crnogoraca, kao i bržem povratku onih koji su  
bapustili Kosovo i dolasku svih onih koji žele da žive i rade na Ko-  
sovu ...

PREDSEDAVAJUCI NIKOLA FILIPOVIČ:

Predlažem da povodom razmatranja ove Inicijative usvojimo sle-  
leće zaključke:

Vijeće republika i pokrajina usvaja Inicijativu Skupštine SR Sr-  
bije za donošenje programa mjera i aktivnosti za zaustavljanje iselja-  
vanja Srba i Crnogoraca s Kosova, brži povratak onih koji su ga napu-  
stili i dolazak svih koji žele da žive i rade na Kosovu ...

Skupština SFRJ, Veća republika i pokrajina, 10. sednica,  
29. januar 1987. sveska 10, 21—24.

# ZAKLJUČCI 9. SEDNICE CK SKJ O OSTVARIVANJU STAVOVA SKJ U RAZVOJU SOCIJALISTIČKOG SAMOUPRAVLJANJA, BRATSTVA I JEDINSTVA I ZAJEDNIŠTVA NA KOSOVU

26. juna 1987.

Najteži politički problem Kosova i celog jugoslovenskog društva je što se politika SKJ ne ostvaruje u dva bitna cilja: iseljavanje Srba i Crnogoraca se nastavlja nesmanjenim intenzitetom, a stanje u međunarodnim odnosima se pogoršava. Ozbiljnu kočnicu u rešavanju ovih problema predstavlja i to što nije svuda ovladala svest da je Kosovo zajednički problem i briga svih u Jugoslaviji. Sve je to, u uslovima ekonomske krize, dovelo i do ozbiljnog pogoršavanja političke atmosfere u zemlji, s nepovoljnim uticajem na njenu koheziju i jedinstvo, što može imati nesagledive posledice, ukoliko se stanje bez odlaganja i korenito ne počne menjati nabolje.

Centralni komitet ističe da je u interesu očuvanja i razvijanja tekovina jugoslovenske socijalističke revolucije, a pre svega bratstva i jedinstva, nacionalne ravnopravnosti, socijalističkog samoupravljanja, demokratskih prava i sloboda radnih ljudi i građana, federativnog uređenja Jugoslavije, njene nezavisnosti i nesvrstane politike — neophodno preduzeti energičnu i znatno efikasniju i jedinstvenu akciju Saveza komunista Jugoslavije i svih socijalistički opredeljenih snaga za stabilizovanje stanja na Kosovu.

... Savez komunista ovom zadatku prilazi sa punom svešću o sopstvenoj odgovornosti za ponovno uspostavljanje međunarodnog poverenja i ravnopravnosti, za razvijanje bratstva i jedinstva, za dalji razvoj Kosova kao integralnog dela Srbije i Jugoslavije ...

Pri tome, u redovima radnika Kosova sve više je izražena svest da je kontrafevolucionarno delovanje albanskih nacionalista upereno protiv istorijskih interesa radničke klase i interesa same albanske narodnosti, koja svoju punu afirmaciju i razvoj može da ostvari samo u čvrstoj povezanosti i zajedničkom životu sa svim narodima i narodnostima Jugoslavije.

Strategiju ove borbe SKJ je utvrdio u Političkoj platformi za akciju SKJ na Kosovu i odlukama XIII kongresa SKJ. Ona je, saglasno aktuelnoj situaciji, umnogome i razrađena Zaključcima 11. sednice CKSKJ od decembra 1983. godine i u Zaključcima Predsedništva CKSKJ i Predsedništva SFRJ od marta 1986. godine. Savez komunista Jugoslavije je odlučan da istraje, bez odlaganja i kompromisa, u realizaciji ove politike i, u vezi s tim, u bržem zaustavljanju nepovoljnih tendencija i da ubrza proces stabilizacije stanja na Kosovu.

Polazeći od ovih stavova, a na osnovu usvojene analize političkog stanja na Kosovu, uvodnog referata i diskusije, Centralni komitet, na svojoj 9. sednici od 26. juna 1987. godine, donosi sledeće:

## ZAKLJUČKE

1. U Savezu komunista Jugoslavije u celini mora se ostvariti puno idejno i akciono jedinstvo, kako u odnosu na razradu i realizaciju jugoslovenskog programa za rešavanje problema na Kosovu, tako i u ocenjivanju i u pristupu rešavanja konkretnih pitanja i ostvarivanju već utvrđenih zadataka. To je prvi, bitan i osnovni uslov da se otklone sva

dosadašnja kolebanja u idejno-političkoj akciji Saveza komunista i ostvari veći stepen odgovornosti za brže, efikasnije, odlučnije i uspješnije stabilizovanje stanja u SAP Kosovu.

Za takav jedinstveni odnos SKJ prema zadacima i problemima na Kosovu neposrednu odgovornost snose Centralni Komitet SKJ, centralni komiteti SK republika, pokrajinski komiteti, Komitet Organizacije SKJ u JNA i njihovi izvršno-politički organi. Posebno velika odgovornost leži na Pokrajinskom komitetu SK Kosova i Centralnom komitetu SK Srbije i na njihovim izvršno-političkim organima ..

2. Centralni komitet ističe da je razvoj socijalističkog samoupravljanja i jačanje njegove materijalne osnove jedina perspektiva našeg društva za demokratsko rešavanje svih društvenih protivrečnosti i problema razvoja, pa i teških problema međunacionalnih odnosa i iseljavanja, bezbednosti, sloboda i prava ljudi, ustavnosti i zakonitosti, rada državnih i drugih organa, ekonomskog i socijalnog razvoja u SAP Kosovo. Sve konkretne mere i akcije koje se preduzimaju za stabilizaciju stanja na Kosovu moraju polaziti od tog osnovnog opredeljenja ..

3. Idejna borba Saveza komunista za stalno jačanje ravnopravnosti, bratstva i jedinstva i socijalističkog zajedništva svih naroda i narodnosti Kosova mora biti još odlučnije usmerena protiv albanskog nacionalizma i separatizma i njegove indoktrinacije, posebno mladih ljudi. Borba protiv albanskog nacionalizma i separatizma u najdubljem je interesu albanske narodnosti, njenog prosperiteta i razvoja. Neophodna je i odlučna borba protiv srpskog i svakog drugog nacionalizma i revanšizma i za odlučno suzbijanje nepoverenja i podozrenja prema albanskoj narodnosti u Jugoslaviji.

Licitiranje koji je nacionalizam opasniji nije primereno politici SKJ, jer je svaki nacionalizam u jugoslovenskim uslovima, u bilo kom delu zemlje, podjednako opasan i kontrarevolucionaran i glavno je uporište antisocijalističkog delovanja oko koga se okupljaju sve reakcionarne i antikomunističke snage, protiv čijih se idejnih uticaja i pokušaja političkog organizovanja Savez komunista mora stalno i energično boriti. Svaki nacionalizam je bio i ostao najopasnije oružje klasnog neprijatelja. U kosovskim uslovima, zbog agresivne eskalacije albanskog separatističkog nacionalizma i nastalih posledica, glavni udar mora i ubuduće da bude uperen, pre svega, protiv njega — na sprečavanju neprijateljskog delovanja s tih pozicija i na idejno-političkom razobličavanju njegove kontrarevolucionarne suštine ...

Komunisti Srbije i cele Jugoslavije najbolje će pomoći komunistima Kosova u ovoj njihovoj teškoj borbi protiv albanskog nacionalizma i separatizma, ali i protiv drugih nacionalizama, ako se i sami, u svojim sredinama, odlučno obračunavaju s nacionalizmom u sopstvenoj naciji i ako od verbalne podrške u praksi urade više na tome da zaista dođe do većeg zbližavanja, uzajamnog uticaja i međusobnog poverenja i povezivanja naroda i narodnosti svih krajeva naše zemlje s narodima i narodnostima u SAP Kosovu u svim sferama života i rada ...

4. ... Najveću odgovornost za stanje međunacionalnih odnosa u toj Pokrajini imaju komunisti i svi građani albanske narodnosti kao pripadnici većinskog stanovništva na Kosovu.

U idejnom radu mora se polaziti odlučno od stava da SFRJ može opstati i dalje se razvijati jedino na principima politike ravnopravnosti,

bratstva i jedinstva svih naroda i narodnosti naše zemlje i na revolucionarnoj radničko-klasnoj orijentaciji SKJ izgrađivanoj pod Titovim rukovodstvom.

Za izgrađivanje nacionalne ravnopravnosti i bratstva i jedinstva na Kosovu naročitu odgovornost nose komunisti u institucijama vaspitanja i obrazovanja, nauke, kulture, informativnim glasilima, televiziji i izdavačkoj delatnosti...

Osnovne organizacije i organi SK na Kosovu moraju sistematski i organizovano da se posvete idejno-političkom osposobljavanju i marksističkom obrazovanju članstva, kao bitnoj pretpostavci za uspešnije angažovanje u idejnoj borbi...

Centralni komitet SKJ ističe da je odnos prema nekim neprihvatljivim stavovima u rezoluciji Bujanske konferencije, koje su suprotne odlukama AVNOJ-a, jasno izražen u stavu Centralnog komiteta KPJ iz 1944. godine, kojom prilikom su pomenuti stavovi proglašeni ništavnim. To je potvrdio i Oblasni narodnooslobodilački odbor Kosova i Metohije, 10. juna 1945. godine, kada je doneo odluku o prisajedinjenju Kosova i Metohije federalnoj Srbiji.

Dajući podršku stavu Pokrajinskog komiteta, Savez komunista Kosova treba da nastavi započetu aktivnost razobličavanja svih onih događaja iz prošlosti koji danas služe kao podsticaj albanskom nacionalizmu i separatizmu, sagleda i odstrani sve posledice dosadašnjeg nekritičkog odnosa prema njima.

5. ... Zato je prioritetan zadatak organizacija i organa SK na Kosovu da se u delovanju oslobode zatvorenosti, forumskog rada, birokratske prakse, gomilanja uopštenih zaključaka i odvojenosti od radnih ljudi i građana. Od prvorazredne je važnosti da se ostvari veća povezanost komunista s ljudima neposredno i u okviru njihovog delovanja kroz SSRN i druge društveno-političke organizacije, pre svega, u bazi društva — u radnim i životnim sredinama, mesnim zajednicama, u školama, na univerzitetu i na selu i kroz aktivnosti društvenih, kulturnih sportskih i drugih organizacija i udruženja. Naročito je značajno unaprediti rad komunista kroz razne oblike delovanja u omladinskoj i s pionirskom organizacijom. Komunisti, posebno u redovima mladih, moraju se izboriti da se u svim organizacijama SSO utvrđuju i sprovede što celovitiji programi borbe protiv indoktrinacije albanskog nacionalizma i separatizma, s obzirom da je ova indoktrinacija naročito usmerena prema mladima iz redova albanske narodnosti...

6. Prioritetan zadatak članova, organizacija i organa SK Kosova, SK Srbije i SK Jugoslavije jeste zaustavljanje iseljavanja Srba i Crnogoraca s Kosova, uz povratak iseljenih i onemogućavanje kontrarevolucionarne strategije albanskih nacionalista i separatista o etnički čistom Kosovu.

Neophodna je jedinstvena akcija jugoslovenskih komunista za hitno zaustavljanje iseljavanja, posebno pod pritiskom, jer je to osnovna pretpostavka za stabilizovanje političkog i bezbednosnog stanja na Kosovu i za poboljšanje političke klime u celoj zemlji po tom osnovu. Nema rešavanja ovog pitanja bez sprečavanja albanskog nacionalizma i svih pritisaka sa tih pozicija i uspostavljanja pune nacionalne ravnopravnosti, slobode i sigurnosti građana. Nužno je raznim merama podsticati i stvarati materijalne, kulturne i druge pretpostavke za povratak iseljenih Srba i Crnogoraca na Kosovo i za doseljavanje svih koji svo-

Jim znanjem, sposobnošću i radom mogu i žele da pomognu stabilizovanju stanja na Kosovu i unapređivanju njegovog društveno-ekonomskog razvoja.

7. S obzirom da je stanje bezbednosti na Kosovu i dalje složeno i teško, zadatak je članova, organizacija i organa SK, pre svega na Kosovu, da angažovanjem kroz društveno-političke organizacije, samoupravne organe, sistem opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, usmere sve subjektivne snage na otkrivanje, razobličavanje i odlučnu borbu protiv svih nosilaca neprijateljskog delovanja s pozicija albanskog nacionalizma i separatizma . . .

8. Zadaci utvrđeni Zaključcima Predsedništva SFRJ i Predsedništva CKSKJ od marta 1986. godine, koji se odnose na zaštitu ustavnosti i zakonitosti i na bezbednosnu situaciju, imaju punu aktuelnost i moraju se izvršavati dosledno, odlučno i bez odlaganja. Komunisti u državnim organima, posebno u upravi, inspeksijskim i javnim službama, kao i organima pravosuđa, moraju uložiti odlučnije napore i primeniti efikasne mere (uključujući i materijalno i kadrovsko osposobljavanje i zaoštavanje odgovornosti za izvršavanje poverenih zadataka), koje će obezbediti zakonit rad ovih organa, a time i punu pravnu sigurnost i jednakost građana, bez obzira na njihovu nacionalnu pripadnost. Komunisti u skupštinama društveno-političkih zajednica posebno se moraju založiti za pojačanu društvenu kontrolu i nadzor nad radom pravosudnih, upravnih i drugih organa i u tom cilju obezbediti da se svaka tri meseca ocenjuje stanje ostvarivanja ustavnosti i zakonitosti na Kosovu, utvrđuje zbog čega se pojedine mere ne sprovode i razrešavaju nosioci funkcija odgovorni za pojedine oblasti u kojima se stanje ne popravlja, kao i da pružaju nove podsticaje aktivnostima ovih organa . . .

Neophodno je da se članovi organizacije i organi SK založe za još intenzivniju saradnju i zajednički rad organa SAP Kosova, SR Srbije i federacije i pružanje pomoći pokrajinskim organima, radi znatno bržeg rešavanja predstavki, žalbi i drugih predmeta građana, kako bi se blagovremeno otklonila brojna i opravdana nezadovoljstva građana srpske, crnogorske i drugih nacionalnosti na Kosovu.

Komunisti u Skupštini SAP Kosova i njenim organima treba da se založe za što brže okončanje procesa osnivanja opština kako bi se obezbedilo efikasnije ostvarivanje prava radnih ljudi i građana . . .

9. Komunisti u institucijama političkog sistema dužni su da se založe za pojačanu kontrolu i nadzornu funkciju skupština društveno-političkih zajednica u odnosu na rad državnih organa i njihovu odgovornost za ukupno stanje na Kosovu . . .

10. S obzirom da se ekonomska i socijalna situacija na Kosovu i dalje zaoštava, neophodno je da se komunisti i sve socijalističke subjektivne snage odlučno angažuju na daljem realizovanju utvrđene politike najbržeg razvoja Kosova . . .

Jedan od suštinskih uslova za brži razvoj Kosova i rešavanje krupnih ekonomskih problema, pored materijalne i druge podrške društva u celini, jeste veći oslonac na sopstvene snage i mogućnosti . . .

... U tom smislu neophodne su bitne promene u strukturi privrede, u cilju snažnijeg razvoja prerađivačkih kapaciteta, bržeg razvoja agroindustrijskog kompleksa, ugostiteljstva, turizma, zanatstva, male privrede i drugih delatnosti koje omogućuju brže prestrukturiranje privrede, povećanje proizvodnje, dohotka i zaposlenosti. Ulaganje u progra-

me elektroprivrede i sirovinskih delatnosti realizovati puteni udruživanja sredstava zainteresovanih organizacija elektroprivrede u skladu s potrebama udruženog rada iz cele zemlje, mimo obezbeđivanja sredstava za podsticanje privrednog razvoja SAP Kosova. Mora se zaoštriti i ostvarivati puna odgovornost svih društvenih subjekata za racionalno korišćenje društvenih sredstava i njihovo usmeravanje na ključne pravce razvoja.

Celokupnim privrednim sistemom i ekonomskom i razvojnom politikom i neposrednom aktivnošću neophodno je motivisati radnike u OUR na Kosovu i OUR sa drugih područja zemlje da se, na bazi ekonomskih interesa, međusobno ekonomski šire povezuju i udružuju rad i sredstva, da realizuju zajedničke programe razvoja radi povećanja proizvodnje i izvoza, produktivnosti rada, zapošljavanja i rešavanja drugih problema razvoja. Na tim osnovama treba obezbediti jačanje samoupravne integracije i povezivanje privrede Kosova i drugih delova cele zemlje, kao osnovnog oblika podsticanja ubrzanog razvoja Kosova, veće samoupravne mobilnosti, udruživanja i koncentracije sredstava za proširenu reprodukciju, veću cirkulaciju kadrova i znanja na jedinstvenom jugoslovenskom privrednom području. U vezi s tim treba obezbediti i veći uticaj udruženog rada SR Srbije i cele zemlje na ukupan razvoj Kosova radi svestranijeg integrisanja privrede Kosova u ekonomske tokove cele zemlje ...

Neophodno je obezbediti povećane napore čitave jugoslovenske zajednice, a posebno SR Srbije, za materijalnu, kadrovsku, tehnološku i drugu podršku naporima radnih ljudi Kosova u osiguranju njegovog najbržeg razvoja, kao i za uspešno uključivanje privrede Kosova u tokove naučno-tehnološkog progressa, obezbeđenje bržeg razvoja istraživačkih razvojnih programa i inovacija, informatike, kao i napora za zaštitu čovekove sredine ...

Svim merama ekonomske i razvojne politike, kao i drugim merama i aktivnostima, i na bazi zajedničkih programa razvoja, neophodno je stvarati uslove za veće produktivno zapošljavanje i postepeno smanjivanje nezaposlenosti u SAP Kosovo ...

Od suštinskog je značaja da se obezbede uslovi za povratak, pre svega, stručnih, kvalifikovanih kadrova i drugih radnika u SAP Kosovo, uz podsticanje da na rad u Pokrajinu dolaze i drugi stručni kadrovi iz cele zemlje ...

Od velikog je značaja da se unapredi sistem ekonomskog i društvenog informisanja o usmeravanju sredstava cele jugoslovenske zajednice i tokovima njihovog usmeravanja i ulaganja u razvojne programe SAP Kosova i efektima ostvarenog zajedništva, kao i u vezi s korišćenjem sredstava Fonda ...

11. Ostvarivanje aktivne populacione politike, planiranje porodice i preduzimanje mera u cilju usklađivanja demografskog rasta stanovništva s realnim materijalnim i drugim uslovima, ima bitan značaj za efikasniji i ubrzani ekonomski razvoj Kosova i rešavanje zaposlenosti i drugih problema, što predstavlja najneposredniji interes albanske narodnosti na Kosovu. U tom cilju neophodno je utvrditi i ostvarivati neophodne programe akcija i mera u Pokrajini. Planiranje porodice je u neposrednom interesu radnih ljudi Kosova, njegovog ekonomskog, kulturnog i civilizacijskog razvoja. Na rešavanju ovog problema treba angažovati Socijalistički savez i sve druge društveno-političke organi-

acije, obrazovne i druge institucije, razvijati svest i podizati obrazov-  
li i kulturni nivo stanovništva.

12. Na području obrazovanja, nauke, kulture i drugih delatnosti  
>d posebnog društvenog interesa, komunisti se moraju založiti za us-  
roštavljanje pune ravnopravnosti među pripadnicima različitih naroda  
narodnosti, za očuvanje, poštovanje i uvažavanje istorijskih tekovina  
osobenosti srpskog i crnogorskog naroda, kao i drugih naroda i narod-  
nosti u ovim oblastima i za veću saradnju odgovarajućih institucija Ko-  
ova s institucijama Srbije sa stanovišta razvoja kulture naroda i na-  
odnosti na Kosovu u skladu s njihovim vitalnim potrebama i intere-  
ima...

Takođe treba snažno podsticati razne vidove saradnje na pod-  
učju kulture, umetničkog stvaralaštva i duhovnog života uopšte izme-  
tu svih drugih sredina sa odgovarajućim subjektima na Kosovu, kako  
i se obezbedili stalni kontakti i prožimanje kulture albanske narodnosti  
svih naroda i narodnosti koji na Kosovu žive, s kulturama drugih  
laroda i narodnosti Jugoslavije.

Komunisti su dužni da neodložno rasprave sva sporna pitanja  
ezičke ravnopravnosti na Kosovu i predlože takve promene i rešenja  
ojima će se adekvatno i jasno regulisati ova pitanja u skladu s Usta-  
om SFRJ. Bitan korak u tom pravcu jeste veće nacionalno zbližavanje  
ece još u predškolskim ustanovama i uvođenje srpskohrvatskog i al-  
ianskog jezika kao nematnijeg još od prvog razreda osnovne škole.

S obzirom na dugogodišnju indoktrinaciju učenika i studenata sa-  
rražajima koji su u nastavi i školskim udžbenicima podsticali naciona-  
istička i separatistička opredeljenja i raspoloženja mladih ljudi, neop-  
lodno je da se komunisti u nadležnim prosvetnim organima izbore za  
otpuno eliminisanje takvih sadržaja u svim predmetima. U tom pogle-  
u treba ubrzati usaglašavanje programa nastave albanskog jezika i  
njiževnosti, istorije i muzičkog vaspitanja, gde su još izraženi proble-  
li u vezi s ugrađivanjem zajedničkih jugoslovenskih programskih jez-  
ara. Jedan od značajnih zadataka u ovoj oblasti treba da bude obez-  
ieđivanje dvojezičnosti na svim nivoima obrazovanja, koju treba raz-  
ijati i širiti na način kako je to već započeto u predškolskom vaspitanju.

Komunisti na Univerzitetu u Prištini imaju najveće obaveze na  
iklanjanju posledica kontrarevolucionarnog delovanja u ovoj visoko-  
školskoj instituciji i još prisutnih problema koji utiču na ostvarivanje  
lacionalne ravnopravnosti u upisnoj politici, u izboru i napredovanju  
lставnih kadrova, u izvođenju nastave, u organizaciji naučnih projekta-  
i i u drugim oblastima rada na Univerzitetu...

Komunisti su dužni da se izbore za preduzimanje svih neophodnih  
iera za zaštitu spomenika srpske kulture i baštine na Kosovu, uklju-  
ijući vekovna istorijska zdanja, crkve i manastire, kao i spomenika  
ulture drugih naroda i narodnosti.

13. ... Kritičko razobličavanje neprihvatljivih pojava bilo iz pro-  
losti, bilo iz aktuelne kosovske stvarnosti, u sredstvima javnog inior-  
nisanja i u publicističkoj delatnosti mora biti zasnovano na činjeni-  
ama, lišeno tendencioznosti i zluradosti, senzacionalizma, površnosti i  
ednostranosti i svega što provocira i podstiče nacionalističke strasti,  
oviniističku netrpeljivost i konfrontacije na nacionalnoj osnovi. . .

15. ... Činjenica je, međutim, da u svim sredinama nisu izvršene  
dgovarajuće promene niti prevladane pojave familijarnosti, monopo-

la pojedinaца i grupa u vođenju kadrovske politike, razvodnjavanja kadrovskih kriterijuma. Pojedini kadrovi svojim oportunističkim odnosom, neodgovornim ponašanjem i radom i dalje odugovlače rešavanje problema građana, minimiziraju ili potcenjuju opasnost od neprijateljske delatnosti albanskih nacionalista i separatista, te tako podstiču nezadovoljstvo među građanima ...

Kadrovska politika u SK i u SAP Kosovo u celini mora se dosledno zasnivati na radničko-klasnom karakteru i na stavu Predsedništva SFRJ i Predsedništva CK SKJ da se na odgovorne dužnosti u SK, u društveno-političkim organizacijama, skupštinama društveno-političkih i samoupravnih interesnih zajednica, kao i na odgovorne dužnosti u organima uprave, obrazovanja i slično, pored stručnih kvaliteta isključivo biraju odlučni borci za samoupravljanje, ravnopravnost, bratstvo i jedinstvo naroda i narodnosti, a protiv albanskog i svih drugih nacionalizama, oni pojedinci koji uživaju ugled i poverenje članstva, radnih ljudi i građana, posebno sredine iz koje se biraju i naroda i narodnosti koji na Kosovu žive...

... Stalna i veća otvorenost Kosova za dolazak kadrova iz cele Jugoslavije u interesu je bržeg privrednog i opšteg razvoja ove pokrajine i doprinosiće jačanju klime poverenja i sigurnosti u perspektivi zajedničkog života radnih ljudi bez obzira na nacionalnu pripadnost.

16. Jačanje odgovornosti komunista za dosledno ostvarivanje politike i zadataka SKJ danas je ključno pitanje idejno-političke, akcione i kadrovske osposobljenosti organizacija i organa SK i odlučnijeg otklanjanja svih uzroka i posledica političke krize na Kosovu...

17. Odlučno ostvarivanje idejno-političke diferencijacije — u svakodnevnoj akciji na doslednoj realizaciji zadataka iz Političke platforme, kongresne rezolucije i zaključaka CK SKJ — i dalje je jedan od ključnih zadataka i bitna pretpostavka idejno-političkog osposobljavanja Saveza komunista i uspešnog ostvarivanja utvrđene politike.

Mada je proces idejno-političke diferencijacije u jednom broju organizacija SK na Kosovu, pre svega u prve dve godine nakon kontrarevolucionarnih događaja, dobio u zamahu, pre svega protiv direktnih nosilaca albanskog nacionalizma, činjenica je, ipak, da se mnoge organizacije SK još nisu oslobodile oportunizma, kolebanja i odbranaškog stava prema nekim svojim članovima. U nekim sredinama, u organima pravosuđa, uprave i drugim, naročito u vaspitno-obrazovnim, naučnim i kulturnim ustanovama, sredstvima informisanja, časopisima i izdavačkim kućama i drugde, idejno-politička diferencijacija i dalje teče sporo i neodlučno, uz приметni formalizam, pa se oštrije mere odgovornosti izriču tek na intervenciju opštinskih komiteta. S obzirom na složenost i težinu situacije na Kosovu i na uvećane zadatke, proces idejno-političke diferencijacije mora se nastaviti s još većom odlučnošću. Organizacije i organi SK na Kosovu moraju se odlučnije osloboditi svih onih svojih članova koji su odgovorni za pasivan odnos i blokiranje akcije i za razne propuste, nezakonitosti i nesavestan rad i, naročito, za nedopustivo sporo otklanjanje posledica nacionalističke indoktrinacije mlade generacije. U tom pogledu treba izvršiti daleko smeliju diferencijaciju onih kadrova koji se još nalaze na raznim funkcijama i odgovornim poslovima u institucijama sistema, na univerzitetu i u obrazovnim ustanovama. \*- , <myu r

18. Centralni komitet SKJ ocenjuje da u dosadašnjem razjašnjenju uzroka i posledica kontrarevolucionarnih događaja u SAP Kosovo utvrđivanja mera idejno-političke odgovornosti nije do kraja sagleda- i odgovornost pojedinih kadrova sa Kosova koji su dugo godina stali na čelu Saveza komunista i na drugim istaknutim funkcijama u SAP osovu, SR Srbiji i federaciji, a imali su presudan uticaj na kreiranje današnje politike koja je dovela do eskalacije albanskog nacionalističkog separatizma i kontrarevolucionarnih događaja 1981. godine. Treba li pre do kraja politički razjasniti kakav su konkretan odnos imali ti kadrovi prema albanskom nacionalizmu i separatizmu i njegovoj ideologiji, i, takođe, kako se odnose prema današnjoj politici i akciji SKJ u jačanju bratstva i jedinstva, ravnopravnosti i zajedništva i razobližavanju albanskog, srpskog i drugih nacionalizama.

Centralni komitet SKJ obavezuje Pokrajinski komitet SK Kosova, u skladu s ovim stavom i Statutom SKJ, pokrene i oceni pitanje idejno-političke odgovornosti tih kadrova i o svemu tome blagovremeno i celovito obavesti članstvo SKJ i najširu jugoslovensku javnost, redsedništvo CKSKJ, u skladu sa svojom izvršno-političkom ulogom sposredno će pomoći Pokrajinskom komitetu SK Kosova da se ova obaveza u što kraćem roku dosledno sprovede i na ovoj način okončava pitanje.

U vezi ozbiljnih primedbi koje su u poslednje vreme na različite načine iznete u javnosti na račun druga Fadilja Hodže, Centralni komitet idužuje Predsedništvo da, u saradnji sa Predsedništvom CKSK Srbije i Predsedništvom PKSK Kosovo, formira radnu grupu koja će proveriti sve bitne činjenice. Na osnovu toga Predsedništvo će, u što kraćem roku, podneti izveštaj Centralnom komitetu. Cilj ovog razčišćavanja je da se utvrdi istina i drug Fadilj Hodža zaštiti, ako činjenice govore suprotno od optužbi, odnosno da se prema njemu preduzmu mere odgovornosti, ako se one potvrde. ...

20. Za stvaralačko i jedinstveno delovanje SKJ na doslednom ostvarivanju zadataka kongresne rezolucije o Kosovu, Veliku odgovornost dalje imaju Centralni komitet SKJ i njegovo Predsedništvo...

21. Centralni komitet smatra da se dubina i dalekosežnost promena u SAP Kosovo može postići jedino arigažovanjem radničke klase, tih organizovanih socijalističkih snaga sa SKJ na čelu i svih stručnih i naučnih potencijala u celoj zemlji. U tom cilju Centralni komitet daje podršku zaključku Skupštine SFRJ da se što pre pripremi, usvoji počne ostvarivati jugoslovenski program za zaustavljanje iseljavanja Srba i Crnogoraca sa Kosova, brži povratak iseljenih i dolazak onih koji žele da žive i rade na Kosovu...

Program treba da bude u funkciji obezbeđivanja samoupravne priredne, političke, socijalne povezanosti i integrisanosti, kulture saradnje i prožimanja Kosova na jedinstvenom području SR Srbije i zemlje u celini. Takva integracija kao zajednički interes naroda i narodnosti SFRJ treba da preraste u obostrani proces zbližavanja samoupravno izrađenog jugoslovenskog socijalističkog zajedništva.

Posebno je važno da se konkretne mere za zaustavljanje iseljavanja i povratak iseljenih koje budu predviđene ovim programom na planu društveno-ekonomskog razvoja, zapošljavanja, obrazovanja itd., ugrade kao bitan element u društvene planove razvoja i da se te mere do kraja razrađuju rezolucijama i drugim merama realizacije ovih planova.

nova. Na taj način ove mere treba da postanu integrativni deo ekonom-  
ske i razvojne politike društveno-političkih zajednica na svim nivoima  
organizacijama udruženog rada. ..

22. Centralni komitet SKJ zadužuje centralne komitete SK repub-  
lika, pokrajinske komitete i Komitet Organizacije SKJ u JN<sup>1</sup> i sve  
štinske komitete i osnovne organizacije SK Kosova da u najkrać<sup>2</sup>  
roku, u skladu s ovim zaključcima konkretizuju svoje obaveze i iz-ir<sup>3</sup>  
ke i preduzmu neophodne mere za njihovu doslednu i usp<sup>4</sup>\*,  
zaciju. t<sup>5</sup>nu reali,

Predsedništvo CK SKJ, *Aktuelni politički pogled*, br. 3—4/1987, 29—39 .

## NEPOSREDNI ZADACI SAVEZA KOMUNISTA SRBIJE U SPROVOĐENJU ZAKLJUČAKA DEVETE SEDNICE CK SK JUGOSLAVIJE O KOSOVU

9. jula 1987.

1. .. Težina stanja na Kosovu, koje karakteriše pogoršanje društ-  
veno-ekonomske i političke situacije, a posebno zaoštavanje međuna-  
cionalnih odnosa i podvajanje na nacionalnoj osnovi, čak i u Savezu ko-  
munista, i koje preti međunacionalnim konfliktima, Zcinfeva neodložnu  
akciju Saveza komunista Srbije na svim bitnim pitanjima borbe za sta-  
bilizaciju stanja na Kosovu. U toj borbi Centralni komitet SK Srbije is-  
tiče sopstvenu odgovornost, kao i odgovornost Pokrajinskog komiteta  
SK Kosova. Prevazilaženje razlika u ocenama u odnosu na pojedine ak-  
tuelne probleme Kosova mora se vršiti u toku akcije polazeći od pos-  
tignutog jedinstva u CK SKJ. Dosledno ostvarivanje demokratskog cen-  
tralizma u Savezu komunista Srbije, primenom statutarne rešenja o  
odnosima u SKJ i u SK Srbije, uslov je delovanja na toj liniji...

Obavezuje se Predsedništvo CK SK Srbije da, u skladu sa svojom  
izvršno-političkom funkcijom, prati kako se izvršavaju stavovi i zadaci  
koje utvrđuje Centralni komitet SKJ i Centralni komitet SK Srbije, da  
u stalnom radnom kontaktu s Predsedništvom PK SK Kosova ostva-  
ruje zajedničko delovanje organizacija i organa SK Srbije. Predsed-  
ništvo je dužno da blagovremeno razmatra sva aktuelna idejno-pouticka  
pitanja stanja na Kosovu i kretanja u SR Srbiji u vezi s tim i da na bazi  
tog predlaže Centralnom komitetu SK Srbije donošenje odgovarajućih  
stavova, odluka i preduzimanje konkretnih mera radi sprovođenja ut-  
vrđenih zadataka, uključujući i pokretanje pitanja idejno-političk<sup>e</sup> o  
govornosti za nesprovođenje usvojene politike.

2. Jedan od prioriternih zadataka u jačanju idejno-pohtickog 3 L111  
stva u SK Srbije i SKJ jeste odlučna i dosledna idejno-političlaa<sup>4</sup>  
rencijacija u Savezu komunista Kosova. To je bitan uslov i za jacanj  
idejno-političkog jedinstva Saveza komunista Kosova.. -

Centralni komitet SK Srbije ističe i neodložnu potrebu da se u  
PK SK Kosova sagleda idejno-politička odgovornost pojedinih farova  
koji se eventualno i sada nalaze na odgovornim funkcijama, a n<sup>a</sup>  
rad i delovanje komunisti i radni ljudi izriču opravdane kritike, z  
oportunističkog ponašanja i zastupanja stavova koji su u suprotnosti s  
politikom SKJ. Odgovornost treba da snose svi, bez obzira na nacional-  
nu pripadnost. Odgovornost se ne odnosi samo na nosioce kontrarevo-

lucije, nacionalizma i separatizma već i na sve one koji su se prema takvom delovanju ponašali tolerantno, oportunistički.

S obzirom na teške posledice kontrarevolucionarnih zbivanja i neprekinuto neprijateljsko delovanje albanskih nacionalista i separatista, prilikom utvrđivanja odgovornosti niko ne može da se zakloni iza nekadašnjeg rada i zasluga. Delovanje s pozicija nacionalizma je nespojivo sa članstvom u Savezu komunista i s obavljanjem dužnosti u organima uprave, pravosuđa, unutrašnjih poslova, u obrazovanju, kulturi i u javnim glasilima. U tom smislu mora se pokrenuti pitanje odgovornosti organizacija i organa Saveza komunista gde se u procesu diferencijacije dozvolilo da se za nacionalizam izriču blage idejno-političke mere (opomene i si.), gde se takvi kadrovi zadržavaju u ovim delatnostima, to jest na osetljivim i uticajnim mestima.

Centralni komitet SK Srbije naglašava da od svih organa i organizacija SK zahteva da se odlučno idejno-politički diferenciraju od svih članova SK koji problemima na Kosovu pristupaju s pozicija srpskog nacionalizma.

3. Centralni komitet zahteva od komunista da se bore za korenitu kadrovsku obnovu na Kosovu na kriterijumima radničkolasnih interesa, beskompromisne borbe protiv nacionalizma, birokratskog separatizma, a za ostvarivanje međunacionalnog poverenja...

4. Narušavanje ustavnosti i zakonitosti, bezbednosti i elementarnih prava i sloboda ljudi u SAP Kosovo zahteva najveću odgovornost i najenergičnije angažovanje odgovarajućih organa Pokrajine i Republike na hitnoj i radikalnoj promeni stanja.

Komunisti i organizacije SK u nadležnim organima Republike i Pokrajine dužni su da obezbede da se donesu i odmah počnu da realizuju konkretni programi zajedničkog rada na otklanjanju svih deformacija u radu pravosudnih, upravnih i drugih organa, naročito u vezi s rešavanjem imovinsko-pravnih odnosa, eksproprijacijom, revizijom kupoprodajnih ugovora sklopljenih pod pritiskom, povraćajem samovlasno zauzete društvene imovine, nezakonitosti u vođenju postupaka i si. Treba obezbediti kadrovsku i stručnu pomoć, organizaciona poboljšanja, društvenu kontrolu i nadzor, kritičko, objektivno i celovito pretraganje rada ovih organa u nadležnim skupštinama. Rok: do kraja septembra 1987. godine.

Odgovorni za realizaciju ovog zadatka i koordinaciju poslova su komunisti u izvršnim većima skupština SAP Kosova i SR Srbije.

5. . . . Komunisti u Republičkom sekretarijatu za pravosuđe i upravu treba odmah da iniciraju da se, u saradnji sa pravosudnim organima i institucijama u Pokrajini, formiraju timovi za pružanje stručne pomoći sudovima u Pokrajini, radi ažuriranja njihovog rada, i da se >končaju svi nerešeni predmeti u opštinskim i okružnim sudovima na Kosovu do kraja 1987. godine . . .

6. Komunisti u organima nadležnim za žalbe građana treba da obezbede da se svakog meseca u rukovodstvima društveno-političkih organizacija i zajednica, u okviru kojih deluju ovi organi, razmatraju izveštaji o razlozima svakog nerešenog predmeta u predviđenom, odnosno najkraćem propisanom roku. Članovi Centralnog komiteta zaduženi za rad organizacija Saveza komunista u opštinama, odnosno određenim institucijama, moraju biti upoznati sa svim ovakvim predmetima z domena njihovog zaduženja.

Predsedništvo CK SK Srbije će razmotriti izveštaj Komisije CK SK Srbije za predstavke i žalbe. Rok: oktobar 1987. godine.

7. Komunisti u ustavnim i vrhovnim sudovima i u komitetima za zakonodavstvo treba da obezbede da se izvrši stručna priprema za davanje inicijative za izmene u krivičnom zakonodavstvu u pravcu zaoštavanja kažnjavanja krivičnih dela s nacionalističkim obeležjima. Rok: decembar 1987. godine.

8. Komunisti u Izvršnom veću Skupštine SR Srbije odgovorni su za to da Izvršno veće, u saradnji s odgovarajućim organima na Kosovu:

— odmah preduzme mere da sva obeležavanja putnih pravaca, naselja, ulica i trgovina, škola i svih institucija — do privatnih radnji, u SAP Kosovo budu u skladu s ustavnim načelom o punoj ravnopravnosti jezika i pisma — rok: do kraja avgusta 1987. godine;

— u saradnji sa Izvršnim većem Skupštine SAP Kosovo predloži Saveznom izvršnom veću donošenje posebnih stimulativnih uslova za izgradnju stanova na Kosovu za sve koji su se iselili, kao i za sve one koji žele da dolaskom na Kosovo doprinesu rešavanju problema u Pokrajini — rok: do kraja septembra 1987. godine;

— razmotri sistemska i druga pitanja procesa integracije i neposrednog samoupravnog udruživanja privrednih organizacija s područja Kosova i Socijalističke Republike Srbije, kao i zemlje u celini, predloži mere u oblasti poreske, kreditno-monetarne i investicione politike kojima se obezbeđuju ciljevi sadržani u Zaključcima CK SKJ — rok: septembar 1987. godine;

— da s organima Pokrajine precizira rešenje i utvrdi izvore sredstava za izgradnju mosta, kako bi se otklonio prekid komunikacija do koga je došlo izgradnjom brane Gazivode — rok: septemabr 1987. godine.

9. S obzirom na veoma složenu i tešku bezbednosnu situaciju na Kosovu, komunisti i njihove organizacije u organima unutrašnjih poslova Republike i Pokrajine dužni su da obezbede zajednički rad i delovanje ovih organa na osnovu jedinstveno utvrđenih ocena stanja i preciznih planova akcija. Zajednički planovi treba da sadrže i obaveze republičkih organa u pogledu kadrovske, stručne i tehničke pomoći pokrajinskim organima unutrašnjih poslova. Rok: avgust 1987. godine ...

11. ... U radu na ustavnim promenama rukovodstva Saveza komunista treba da nastoje da se Ustavom SR Srbije što potpunije izrazi složenost SR Srbije kao države i zajednice koja u svom sastavu ima dve pokrajine, polazeći i od činjenice da su pokrajine istovremeno konstitutivni elemenat jugoslovenskog federalizma. Postojanje socijalističkih autonomnih pokrajina je izraz objektivnih istorijskih i savremenih društvenih potreba i okolnosti. Ono predstavlja ne samo jednu od garancija ravnopravnih nacionalnih odnosa već i uslov daljeg razvoja socijalističkih demokratskih odnosa u SR Srbiji i Jugoslaviji.

... Rad na promenama treba da se zasniva na težnji da se pojača odgovornost Republike za autonomiju pokrajina i odgovornost pokrajina za demokratsko socijalističko jedinstvo Republike. U sferi materijalnih odnosa jedinstvo Republike treba da se izgrađuje na osnovima samoupravljanja i dogovaranja, tj. daljeg jačanja socijalističkog produkcionog odnosa. Jedinstvo treba da se izrazi i u domenu sistemskih državnih funkcija. Ovo se, pre svega, odnosi na područja opštenarodne odbrane, bezbednosti, pravosuđa, ostvarivanja međunarodne saradnje i si.,

ri čemu se ne bi smelo pribegavati rešenjima koja bi značila narušavanje osnovnih svojstava Republike kao zajednice i države.

U skladu s ovakvim osnovnim opredeljenjima, polazeći od kritičke analize dosadašnje prakse sprovođenja Ustava SR Srbije, a radi doednog ostvarivanja suštine ustavnih rešenja, potrebno je u normativom delu Ustava SR Srbije precizirati nedovoljno jasne ili nedovoljno izrađene odredbe koje predstavljaju smetnju ostvarivanju ustavnog oložaja SR Srbije i autonomnih pokrajina u njenom sastavu i jedinstva Republici. Do sada vođene rasprave i sačinjene analize pokazale su da ; u tom pogledu postavlja, pre svega, pitanje domašaja i sadržaja za ona koji se jedinstveno primenjuju na teritoriji SR Srbije, načina njihovog donošenja i odnosa u pogledu njihovog sprovođenja, pitanja verna za donošenje i sprovođenje Društvenog plana SR Srbije, nadležosti Predsedništva SR Srbije i drugih organa Republike. Potrebno je aći rešenja i za druga pitanja o kojima je u dosadašnjoj praksi bilo latnih razlika u tumačenju i primeni pojedinih ustavnih odredaba, otrebno je, istovremeno, dosledno realizovati Ustavom utvrđenu ulolu Skupštine SR Srbije kao organa društvenog samoupravljanja i najšeg organa vlasti, u okviru prava i dužnosti Republike, u vršenju funkcija u pitanjima i odnosima od interesa za Republiku kao celinu. Neophodno je, isto tako, obezbediti efikasniji rad svih organa odgovornih i izvršenje republičkih zakona s jedinstvenom primenom. Polazeći od stavnog principa da su za sprovođenje republičkih zakona u pokrajjama prvenstveno odgovorni organi pokrajine, treba obezbediti da i rgani Republike, u okviru svojih ustavnih ovlašćenja, imaju svoju odavornost za sprovođenje tih zakona. Na celoj teritoriji SR Srbije neopadno je obezbediti i dosledno ostvarivanje i poštovanje osnovnih ljudh i građanskih sloboda i prava utvrđenih Ustavom, u kom cilju valja vršiti i odgovarajuće izmene u celokupnom sistemu krivično-pravne i ruge zaštite.

12. U ostvarivanju Zaključaka CK SKJ o obavezama komunista kupštine SAP Kosova da se ubrza formiranje novih opština u SAP osovo, komunisti u Skupštini SR Srbije i u drugim republičkim organima treba da se založe za to da se pokrajinskim organima pruži sva eophodna pomoć kako bi se zajedničkim angažovanjem ovaj posao to pre obavio...

15. .. .U okviru masovnog političkog rada, komunisti su dužni da rgumentovano razobličavaju poruke i sadržaje velikoalbanske i antijudslovenske propagande ma odakle ona dolazila — iz Albanije ili od rane albanske neprijateljske emigracije iz inostranstva. U tom pogledu posebna odgovornost leži na komunistima u javnim glasilima na osovu i u Republici.

16. Komunisti u društvenim organizacijama i udruženjima građana, posebno u organizacijama Crvenog krsta, u konferencijama za ruštvenu aktivnost žena i drugim — treba da podstiču, pre svega u tesnim zajednicama, odgovarajuće oblike i sadržaje obrazovanja o itanjima planiranja porodice, unapređenja odnosa među polovima i •boljšanja kulture življenja. Na ovim pitanjima treba angažovati i igovarajuće stručne institucije i udruženja i doneti konkretne proame. Rok: oktobar 1987. godine. ..

19. Polazeći od toga da je povećanje privrednih rezultata i prividnih aktivnosti jedan od važnih uslova za stabilizaciju stanja na Ko-

sovu, u narednom periodu Savez komunista Srbije vodice akciju za dosledno ostvarivanje utvrđene politike najbržeg društveno-ekonomskog razvoja SAP Kosova. . .

23. Preduzeće se mere za prioritetsnu izgradnju proizvodnih pogona u mesnim zajednicama gde živi znatan broj stanovnika srpske i crnogorske nacionalnosti, kako bi se njihovim zapošljavanjem uticalo na zaustavljanje iseljavanja, kao i u mestima koja su iseljavanjem posebno ugrožena. Sa izgradnjom privrednih kapaciteta gradiće se i stanovi za stručnjake i povratnike, ukoliko su odseljavanjem ostali bez stana. . .

24. Sačinice se program zapošljavanja u narednom periodu u SR Srbiji, izvan Kosova, radnika albanske narodnosti, koji će sadržati i pitanja okvalifikovanja, stanovanja i drugih radnih uslova...

26. Predsedništvo CK SK Srbije i Predsedništvo PK SK Kosova razmotriće idejno-politička pitanja populacione politike na Kosovu, sa ciljem da se u jugoslovenskom programu definišu sve potrebne mere i akcije za utvrđivanje i realizaciju politike planiranja porodice i prirašta stanovništva. U pripremu ovog programa treba da se uključe kompetentne naučne i stručne institucije i kadrovi u Republici. Rok: oktobar 1987. godine...

28. . . . Zadatak je komunista u odgovarajućim republičkim i pokrajinskim organima da obezbede da se doslednom primenom zajedničkih programskih jezgara donesu zajednički nastavni programi za albanski maternji jezik i književnost i muzičko vaspitanje u osnovnim i srednjim školama, polazeći od načela nacionalne ravnopravnosti. Rok: do početka školske 1987/88. godine.

29. Obaveza je komunista u zavodima za udžbenike u Beogradu i Novom Sadu, kao i drugim organizacijama koje se bave izdavanjem udžbenika, da ostvare saradnju sa Zavodom za udžbenike u Prištini na izradi što većeg broja zajedničkih udžbenika i priručnika, koji bi se koristili u čitavoj Republici. Izbor autora zajedničkih udžbenika treba vršiti po kriterijumima kvaliteta, znanja, stručne i naučne kompetentnosti, a ne po nacionalnim ključevima i republičko-pokrajinskoj pripadnosti.

30. Neophodno je energično otkloniti sve otpore nastavi nematerijalnog jezika u sistemu obrazovanja na Kosovu i obezbediti neophodne materijalne i kadrovske uslove za njeno uvođenje od prvog razreda osnovne škole i inicirati povećanje fonda časova ove nastave u osnovnim i srednjim školama. Rok: do početka školske 1987/88. godine...

32. Savez komunista Srbije, posebno komunista na univerzitetima u SR Srbiji, treba da organizuju pružanje neophodne pomoći samoupravnom preobražaju Univerziteta u Prištini, produbljenoj idejno-političkoj diferencijaciji i brzem prevazilaženju problema koji negativno utiču na ostvarivanje nacionalne ravnopravnosti u ovoj visokoškolskoj instituciji...

42. Centralni komitet ističe da oblast kulture mora da bude jedno od najvažnijih uporišta idejne borbe Saveza komunista za jačanje nacionalne ravnopravnosti i reafirmaciju međunacionalnog poverenja na Kosovu. U svim oblastima kulturnog delovanja i saradnje treba obezbediti prioritet onim kulturnim programima i sadržajima koji doprinose međusobnom upoznavanju i zbližavanju svih naroda i narodnosti u SAP Kosovo i šire, i koji razobličavaju pogubnost nacionalističkog delovanja i ideologije. . .

45. Komunisti u skupštinama društveno-političkih zajednica, posebno u opštinama i u Skupštini SAP Kosovo, kao i u državnim organima i drugim institucijama sistema, imaju obavezu, da bez odlaganja pristupe otklanjanju pojava majorizacije u službenoj upotrebi albanskog jezika u SAP Kosovo i ostvarivanju odredaba Ustava SFRJ, koje se odnose na ravnopravnu službenu upotrebu srpskohrvatskog kao zajedničkog maternjeg jezika Srba, Crnogoraca, Muslimana i Hrvata...

49. Radi još organizovanijeg angažovanja Centralnog komiteta Saveza komunista Srbije na sprovođenju politike SK o Kosovu neophodno je ustaliti praksu neposrednog prisustva radnih grupa koje je formiralo Predsedništvo CK SKS, od članova Centralnog komiteta i članova rukovodstava drugih društveno-političkih organizacija i organa Republike, u opštinama, mesnim zajednicama i organizacijama udruženog rada na Kosovu. Uključujući se aktivno u rad osnovnih i opštinskih organizacija Saveza komunista, članovi ovih radnih grupa obavezni su da sagledavaju glavne probleme pojedinih sredina i da doprinose njihovom rešavanju ...

Dokumenti Saveza komunista Srbije, *Šesta sednica CK SK Srbije, Zадaci Saveza komunista Srbije u sprovođenju zaključака CK SKJ o Kosovu*, Beograd, 1987, 229—249.

## ODLUKA O FORMIRANJU AKTIVA ZA DELOVANJE U OSTVARIVANJU NEPOSREDNIH ZADATAKA CK SRBIJE U SPROVOĐENJU ZAKLJUČAKA DEVETE SEDNICE CK SKJ NA KOSOVU

9. jula 1987.

1. Formiraju se sledeći aktivni za delovanje u oblastima: a) političkog sistema, rada državnih organa i organa uprave i pravosuđa; b) samoupravne integracije privrede i bržeg društveno-ekonomskog razvoja Kosova; v) obrazovanja i nauke; g) kulture i d) informisanja.

2. Aktive sačinjavaju članovi CK SK Srbije i članovi SK — istaknuti privredni, naučno-stručni, kulturni i društveni radnici iz cele Republike ...

Isto, 251.

Г: ' u

## SAOPŠTENJE SAVEZNOG SEKRETARIJATA ZA NARODNU ODBRANU O TRAGEDIJI U KASARNI U PARACINU

4. septembra 1987.

— U istražnom postupku, nakon jučerašnje tragedije u kasarni u Paraćinu, a prema saopštenju Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu, do sad su o zločinu utvrđene sledeće činjenice:

1. Vršeci dužnost pomoćnika dežurnog u vojnoj pošti 7518 Paraćin, vojnik Keljmendi Aziz je obio službeni ormar u kojem je pronašao i uzeo 10 metaka 7,62 mm, kojima je napunio automatsku pušku na ličnom zaduženju, a zatim se iz stambenog objekta uputio prema kasarnskoj straži. Tamo je pod pretnjom ubistva od komandira straže, desetera Alibašić Rize, oduzeo dva okvira s municijom za automatsku pušku i s uperenim oružjem u njegova leđa poveo ga nazad do stambenog objekta. Od komandira straže je putem zahtevao da mu kaže gde

spava vojnik Dudaković Safet, što je ovaj odbio da učini. Došavši u zgradu naredio je da se desetar Alibašić udalji, a on je ušao u prvu spavaonu. Pronašavši vojnika Dudakovića na spavanju otvorio je vatru i ubio ga; a zatim rafalom pucao po ostalim vojnicima ubivši vojnika Simić Srđana i Begić Gorana i ranivši još dva vojnika. Odmah zatim je ušao u sledeću spavaonu i nasumice pucao rafalima, gde je ubio vojnika Dženanović Hazima i ranio još dva vojnika.

Nakon toga, zahvaljujući meteu i noći, ubica je uspeo uteći van kruga kasarne. Za njim je organizovana potera i oko 08.00 sati pronađen je mrtav na udaljenosti od oko jednog kilometra od kasarne s očitim znacima izvršenog samoubistva.

2. Analiziran je postupak organa unutrašnje službe i straže u kasarni. Reagovanje straže je moglo biti i drugačije, ali se ni u kojoj varijanti nije moglo izbeći krvoproliće, s obzirom na ispoljenu rešenost ubice.

Ubica je svoje postupke očito ranije planirao, razradio i u vrlo kratkom vremenu izvršio.

3. Jedinica u kojoj je služio vojni rok Keljmendi Aziz nije raspolagala nikakvim podacima koji bi o njemu govorili kao bolesniku ili pak neprijateljski nastrojenoj ličnosti...

Najnovije provere na terenu su pokazale da je Keljmendi Aziz prekršajno kažnjen s 15 dana zatvora zbog pokušaja bekstva u Albaniju 1983. godine i da se je u srednjoj školi i na fakultetu nacionalistički ponašao. Izražavao je averziju prema učenju srpsko-hrvatskog jezika.

4. Utvrđivanje pravih motiva ovoga zločina, kao i drugih okolnosti pod kojima je izveden ostvariće se tokom istrage.

*Borba*, 4. septembar 1987.

## IZ GOVORA SAVEZNOG SEKRETARA ZA NARODNU ODBRANU ADMIRALA FLOTE BRANKA MAMULE NA SEDNICI KOMITETA ORGANIZACIJE SKJ U JNA

Hi'

i

i.

23. septembra 1987.

Sadašnja društveno-politička i ekonomska kriza nametnula je vrlo ozbiljna pitanja po bezbjednost zemlje i mi ih moramo trezveno i sa svom političkom odgovornošću razmatrati. Složena situacija zahtijeva da se sve socijalistički opredijeljene snage, sa Savezom komunista na čelu, ujedine i da povedu odsudnu borbu radi presijecanja svega što ugrožava i prijeti da još više ugrozi same temelje na kojima se razvija i na kojima jedino može opstati Jugoslavija federativno socijalistički samoupravno uređena. To utoliko više što mjere koje su do sada preduzimane ne samo što nisu uspjele zaustaviti krizu i preokrenuti tok događaja, nego se kriza kreće ka onoj tački na kojoj može biti ugrožen integritet zemlje i postojeći društveni sistem.

Na JNA se teško prelama cjelokupno krizno stanje u zemlji, s tendencijom stalnog pogoršanja unatoč ogromnih napora koje čini stariješinski kadar i SK na očuvanju moralno-političkog jedinstva Armije. Slučaj u Paraćinu samo je tragičan pokazatelj s kakvim se problemima suočava JNA pri postojećem stanju društvenih odnosa.

— Svaki takav događaj u JNA teško potresa cijelo društvo. Događaj je i u mnogim dijelovima svijeta postao predmet veoma različitih cjena, prognoza i komentara. Ljudi su zabrinuti, jer su svjesni da ova-cvi i slični događaji, u današnjim uslovima krize, mogu biti povod za izazivanje krvoprolića na Kosovu. U korijenu se mora sasjeci sve ono sto mlade ljude napaja nacionalističkom mržnjom. To je najdublji izvor ovog zločina ...

Od bitnog značaja za poraz kontrarevolucije na Kosovu jeste je-dinstvo jugoslovenskih komunista. Nacionalističke snage su nejedinstvo uvijek vrlo uspješno iskorištavale, sabotirale i ometale ili sasvim zaustavljale akcije na sređivanju stanja što i dalje vrlo uspješno čine ...

. . Istraga je već utvrdila da je pri nepostojanju pravih podataka o ubici i pri njegovoj teroristički usmjerenoj indoktrinaciji do krvoprolića moralo doći, ali mi moramo vidjeti šta se sve mora učiniti da se ne ponove ovakvi i slični slučajevi. Komande, SK, politički i bezbjednosni organi i vojni kolektivi JNA nisu bez iskustva u borbi protiv svih vrsta i oblika nacionalističkih djelovanja protiv oružanih snaga. Posebno je ono zadnjih godina veliko protiv albanskog nacionalizma.

Za razliku od tih slučajeva, ubistvo u Paraćinu je planirao i izvršio pojedinac, direktno ili indirektno usmjeravan da to učini jer je bio indoktriniran u tome duhu .. .

Dugogodišnja i sistematska indoktrinacija omladine u duhu albanskog nacionalizma i dugogodišnje ponašanje dijela te omladine upućuju na zaključak da još ima Keljmendija koji će doći u JNA, ili se možda već u njoj nalaze. Ako Armija za njih ne bude unaprijed znala, a to znači istinito i potpuno obavještavana od odgovarajućih i zakonom za to zaduženih organa DPZ, onda se slični slučajevi mogu ponoviti. Proverre koje je neposredno vršio Generalštab u društveno-političkim zajednicama na Kosovu zadnjih dana pokazuju da za 3.792 vojnika sa Kosova, koji se sada nalaze u JNA, nisu unešeni podaci od bitnog značaja za procjenu njihovog ponašanja.

Do čega ovakvo ponašanje dovodi Armiju i zemlju nije sada više teško zaključiti. Armija je po svom zadatku i po svojoj prirodi takav organizam da ne može niti smije sebi dozvoliti da sjedi na tako podmetnutoj mini i strijepi kada će neki Keljmendi upaliti fitilj. Problem je krajnje ozbiljan, krajnje aktuelan i mora se vrlo brzo i efikasno riješiti. Ne smiju proći bez političke i zakonske odgovornosti svi oni koji su svojim nesavjesnim i neodgovornim radom doprinijeli nađenom stanju.

... To traži krizno vrijeme kroz koje prolazimo i njegovo teško pre-lamanje na armijski organizam, koji godišnje izmijeni cjelokupan nacionalni kontingent regruta od preko 200 hiljada. Terorizam kao tipičan suvremeni oblik ugrožavanja ljudi, oružja i tehnike može biti u porastu. Po svemu izgleda da će se javljati sve više kao individualni me-tod pripremljenih i odlučnih samoubica. Zato ga je teško otkrivati i one-mogućavati, i svaki liberalizam u armijskom ponašanju bio bi sada ne samo štetan nego i vrlo opasan ...

Ne samo kosovska situacija već ukupno stanje u zemlji ima negativan utjecaj na moralno-političko stanje ratnih OS. Kao što je poznato, naša koncepcija odbrane zahtijeva masovne oružane snage. Jasno je da oružane snage u koje je uključeno preko 2 miliona ljudi ne mogu imati drukčije moralno-političko stanje od onoga što je dominantno u

društvu. A kako se KONO bitno oslanja na moralni faktor oružanih snaga i maksimalnu i svestranu podršku i angažman naroda, onda se zapravo može reći da se bez adekvatnog morala naroda općenarodna odbrana kao koncepcija odbrane zemlje ne bi mogla izdržati. Da je moralni faktor već ozbiljno nagrižen, ukazuju mnogi događaji koji snažno udaraju u same temelje društvenog bića.

... Približili smo se tački gdje se naš koncept odbrane dovodi u pitanje i mi ukazujemo na ozbiljne probleme koji nam se i u području odbrane i vojnog sistema nameću.

Nezakonite radnje, malverzacije i poslovne špekulacije, krupni ekonomski promašaji i podvale, poput mjenica bez pokrića „Agrokomerca“ i drugih nisu, na žalost, ni izuzetak niti rijetkost. Naprotiv. Javašluk, nered i nerad se šire, i to u mnogim sredinama kako u privredi, tako i u nadgradnji. To je posljedica nekih fundamentalnih promašaja sistemске prirode vezanih za radno zakonodavstvo, motivaciju za rad, svojinske odnose i svih drugih.

Pored mjera koje su u toku i drugih koje se moraju u pojedinim oblastima hitno preduzeti, smatram da moramo temeljito analizirati u svjetlu prakse kao vrhunskog kriterija istine i objektivno i bez opterećenja ocijeniti naše dosadašnje dijagnoze temeljnih uzroka postojeće krize. Uzroke svoditi na pomanjkanje svijesti i odgovornosti, znači i dalje zatvarati oči pred stvarnošću. Ta teza nije dala željene rezultate, niti ih može dati. Očigledno je da svijesti i odgovornosti masovno nedostaje. Svaki društveni sistem, međutim, da bi bio uspješan, mora polaziti od realnog a ne željenog stanja svijesti u društvu.

Moramo se što prije objektivno i bez predrasuda, sa velikom odgovornošću i strpljenjem, uz demokratski dijalog i bez etiketiranja, suočiti sa realnim stanjem ukupnih odnosa u društvu, da bi se našla prava rješenja. Odlučan raskid s postojećom praksom je neminovan i urgentan. Potcjenjivanje domašaja sadašnje krize i sukoba na političkoj sceni mora ustupiti mjesto objektivnoj kritičkoj ocjeni konkretne historijske situacije u Jugoslaviji.

Trenutak je da svako u svojoj sredini smjelo i kritički preispita vlastitu odgovornost. Kadar koji se nalazi na ključnim položajima sno si dvostruku odgovornost: jedna je za ono što su uradili, a druga za ono što nisu uradili a morali su.

Alternativa tome je nastavak po starom — tonjenje u sve dublju krizu sa potpuno neizvjesnim posljedicama.

Podsjećam na upozorenja nekih krugova u inostranstvu, među njima dobronamjernih ljudi i naših prijatelja, da problemi u našoj zemlji stihijno narastaju do mjere koja prevazilazi mogućnosti rukovodstva da ih kontroliraju.

Mislim da nema izlaska iz krize i zaustavljanja negativnog toka događaja bez razjašnjavanja pitanja karaktera i zadataka vodeće političke snage društva — Saveza komunista Jugoslavije. Uvjeren sam da je SKJ karika preko koje se jedino može povući čitav lanac rješenja koja su nam u Jugoslaviji neophodna ...

Međutim, stanje u SKJ nije u ovom času ni izdaleka takvo da bi to omogućilo. On je izbačen na margine društvenih zbivanja i njegova se uloga sve više ignoriše. Bez idejnog jedinstva u najhitnijim pitanjima prevazilaženja krize i daljnjeg razvoja jugoslovenskog društva, SK nema sigurne osnove na kojoj bi se sredio i reorganizovao i ušao u rješavanje

ajvažnijih društveno-političkih i privredno-razvojnih problema zemlje, dluke XIII kongresa SKJ ni o jednom od bitnih pitanja ne uspijevaju 2 provesti. Svatko ih tumači kako odgovara njegovom nacionalnom rotoru, privrednoj strukturi, stvorenim političkim odnosima svih snaga na društvenoj sceni, uključujući i one antisocijalističke. Sve to definišu etatiističke strukture nacionalnih država. Samo tako se može razumjeti očito oklijevanje i u prilazu korekciji društveno-političkog i društveno-ekonomskog sistema za koji svi tvrdimo da ne funkcioniра.

Mnogostruke su integrativne veze u našem društvu koje i uprkos /im teškoćama, i dalje snažno doprinose odlučnosti naroda i narodnosti Jugoslavije, radničke klase i omladine da se stanje mijenja nabolje. O se mora staviti na čelo te demokratske energije koju već danas ase ispoljavaju na svakom koraku i ne smije dozvoliti da se ta energija okrene u destruktivnom pravcu. Tek tada će biti na razini historij:og zadatka. Držimo da Savez komunista Jugoslavije u sebi još uvijek ia dovoljno revolucionarnog naboja i stvaralačkih moći da izvede i 'aj društveni preporod.

Mi moramo danas jasno zaključiti da su krajnji ciljevi i domašaji ipada na Armiju i naš odbrambeni sistem uklanjanje vrlo snažne, jmgene i stabilne općejugoslavenske prepreke koja stoji na putu an:omunističkim i antijugoslovenskim snagama da razaraju zemlju, sa:anjaju tekovine revolucije i otvaraju puteve takozvanoj „trećoj Ju:slaviji". Tekovine revolucije i integritet Jugoslavije imaju isuviše ve:u cijenu koju su platili svi naši narodi i narodnosti, da bismo je mi epustili na rasprođaju. To su historijske i civilizacijske vrijednosti /orene na ovome tlu, koje se moraju očuvati i odbraniti bez alter:ative.

*Itika*, 24. septembar 1987.

## IZ IZVEŠTAJA SIV-a 0 SPREČAVANJU ISELJAVANJA SRBA I CRNOGORACA SA KOSOVA

6. novembra 1987.

U privredi Kosova je, ... u 1986. godini bilo zaposleno 69,2 odsto Panaca, 21,9 odsto Srba, 3,1 odsto Crnogoraca, a u vanprivredi 79,4 sto Albanaca, 20,1 odsto Srba, 3,8 Crnogoraca. Na dan 31. marta 1987. dine zaposlenje je u Pokrajini tražilo 129.212 ljudi od čega 104.566 Al:iaa, 15.418 Srba, 1.400 Crnogoraca i 649 ljudi ostalih nacionalnosti.

Među licima sa visokom stručnom spremom koja traže posao 54,3 to su Albanci, 30,7 Srbi i Crnogorci, među nekvalifikovanim i polu:lifikovanim radnicima 82 odsto su Albanci, a 9,4 odsto Srbi i Crno:ci, među kvalifikovanim i visokokvalifikovanim radnicima 85,9 od: su Albanci.

U više organizacija udruženog rada na Kosovu postoje konkretni »grami za zapošljavanje Srba i Crnogoraca koji se vraćaju u SAP Ko: (SOUR Trepča, Elektroprivreda, Emin Duraku i druge). U toku 5. i 1986. godine tako su se u SOUR Trepča zaposlila 274 Srbina i Crnogoraca, dok je istovremeno otišlo 189 Srba i 25 Crnogoraca.

Prema Izveštaju Pokrajinskog komiteta za rad SAP Kosova, u to: 1986. godine od 630 Srba i Crnogoraca, koji su se vratili na Kosovo, ao je u društvenom sektoru pronašlo 437 od kojih je devedeset čet:

voro pre iseljavanja bilo zaposleno. Od ukupno 8.350 novozaposlenih radnika u istoj godini 6040 (72,4 odsto) su bili Albanci, 1.488 (17,8 odsto) Srbi, 149 (1,8 odsto) Crnogorci.

U Izveštaju SIV-a Skupštini Jugoslavije napominje se da se planiranje porodice kao deo šire populacione politike nije na Kosovu afirmisalo, pa je stanje u toj oblasti i dalje nepovoljno. Savezno izvršno veće tvrdnju potkrepljuje i sledećim podacima.

Od 1969. do 1986. godine stanovništvo Jugoslavije poraslo je za 15 procenata, a SAP Kosova za isto vreme za celih 51,2 procenta. Prirodni priraštaj stanovništva Jugoslavije opadao je od 9,6 promila u 1969. godini do 6,4 promila u 1986. godini. Na Kosovu je tekao isti proces, ali ne mnogo višem nivou: prirodni priraštaj stanovništva pao je sa 29,9 promila u 1969. godini na 24,5 promila u 1986. godini. U poređenju sa stopom prirodnog priraštaja stanovništva u Vojvodini (najniža u zemlji), stopa prirodnog priraštaja na Kosovu bila je 1969. godine devet, a prošle godine 81 put veća.

Stopa nataliteta u Jugoslaviji iznosila je prošle godine 15 promila a u SAP Kosovu 30 promila. Stopa mortaliteta u Jugoslaviji iznosila je devet promila, a na Kosovu 5,5 promila. Pod uticajem svih ovih kretanja, stanovništvo Kosova je prosečno najmlađe u zemlji. Prošek za muškarce je samo 24,1 godine, a za žene 24,8 godine. Stanovništvo mlađe od 14 godina čini (prema popisu iz 1981. godine) 42,01 odsto. Prema proceni Centra za demografska istraživanja u Beogradu, na koju se poziva Izveštaj SIV-a, 39,5 odsto stanovnika Kosova mlađe je od 15 godina, dok ovoj starosnoj grupi pripada 20,2 odsto stanovnika Srbije van teritorije pokrajina i 23,9 odsto stanovnika Jugoslavije.

*Politika*, 6. novembar 1987.

## UVODNO IZLAGANJE STOJANA DIMOVSKOG NA SAVEZNOJ KONFERENCIJI SSRNJ O KOSOVU

18. novembra 1987.

— Najvažniji problem Kosova i cele jugoslovenske zajednice je što se politika o Kosovu ne ostvaruje, jer se uprkos preduzetim merama iseljavanje Srba i Crnogoraca nastavlja nesmanjenom jačinom, a stanje u međunarodnim odnosima se zaoštava — rekao je Dimovski iznoseći i konkretne podatke, kao ilustraciju ove svoje ocene.

Ističući da su deobe na nacionalnoj osnovi sve izraženije, da je sve veće nepoverenje u nadležne organe i sve očiglednije masovno izražavanje nezadovoljstva Srba i Crnogoraca radom državnih organa, kao i manipulisanja njihovim nevoljama od strane srpskih nacionalista, uvodničar je govorio i o ulozi intelektualaca u saniranju takvog političkog stanja:

— Mnogi teško uviđaju da nacionalisti direktno unazađuju „svoj” narod i da devalviraju njegove vrednosti. Tim pre, teško je shvatiti mnoge intelektualce — stvaraoce, uticajne i ugledne građane, Albance, koji neangažovano, neutralno i oportunistički pristaju na ove retrogradne procese. Više nego ikada trebalo bi da se uključe u borbu protiv nacionalističke ideologije. Njihovo držanje po strani objektivno ih gura u savez sa snagama koje ugrožavaju egzistenciju i perspektive Albana-

a, Srba, Crnogoraca i drugih koji zajedno žive na Kosovu. U lom kon-  
ekstu neizbežno je i pitanje odgovornosti dela inteligencije Kosova za  
izroke potiskivanja klasnog na račun glorifikacije nacionalnog.

Po njegovim rečima, najhitniji zadaci SSRN u sređivanju kosov-  
ke situacije morali bi da se ogledaju u ostvarivanju efikasnijeg funkci-  
jnisanja institucija političkog sistema, zaoštavanju lične i kolektivne  
»dgovornosti, pojačanoj društvenoj kontroli rada državnih i drugih Or-  
iana, bržem i efikasnijem rešavanju predstavki i žalbi, razvijanju dru-  
tvenog i političkog života u mesnim zajednicama i tako redom . . .

Nabrajajući šta bi valjalo preduzeti u različitim oblastima delova-  
lja na Kosovu, od ekonomije do vaspitanja, obrazovanja, kulture i na-  
aliteta, Dimovski je posebno istakao značaj završavanja idejno-politi-  
ke diferencijacije u vaspitno-obrazovnim institucijama, kako bi se one-  
mogućilo da na tako odgovornim mestima rade ljudi koji deluju s pozi-  
ija albanskog nacionalizma i separatizma, „koji su direktno odgovorni  
a indoktrinaciju mlade generacije na Kosovu”.

— Svakodnevno se suočavamo i sa problemima resocijalizacije mla-  
ih koji se vraćaju sa izdržavanja kazni, a od kojih se mnogi ponovo  
ključuju u neprijateljsku aktivnost. Neophodno je pooštriti političke  
nere i kaznenu politiku prema podstrekačima i svima onima koji ma-  
ipulišu osećanjima i životima mladih.

U toku izlaganja Dimovski se osvrnuo i na značaj Jugoslovenskog  
rograma mera i aktivnosti za zaustavljanje iseljavanja Srba i Crnogo-  
aca pledirajući da se on što pre donese i primećujući da „postoji ten-  
encija odugovlačenja rada na ovom predlogu, kako bi se njegovo do-  
lošenje prolongiralo” . . .

Od 1981. do jula ove godine sa Kosova su se iselila 23,384 lica.  
eć sada broj etnički čistih naselja iznosi oko 650 ili oko 45 odsto. Upo-  
sđujući strukturu stanovništva na Kosovu vidi se da je učešće Alba-  
aca sa 67,1 odsto u 1961. godini povećano na 77,4 odsto u 1981, dok  
3 danas ovaj procenat učešća Albanaca u ukupnom stanovništvu Ko-  
ova kreće oko 85 odsto.

— Te promene jasno pokazuju dimenzije procesa koji se odig-  
ava pod pritiskom albanskih nacionalista i separatista — komentari-  
ao je podatke Dimovski, iznoseći da se od 1983. godine do jula ove  
a Kosovo vratilo 3.391 lice... .,u

olitika, 19. novembar 1987.

## Z UVODNOG IZLAGANJA JURIJA BAJECA O JUGOSLOVENSKOM PROGRAMU ZA KOSOVO NA PREDSEDNIŠTVU CK SK SRBIJE

19. novembra 1987.

Ističući da je stvorena klima da se otvoreno razgovara o popula-  
onoj politici i visokom prirodnom priraštaju od 45.000 novih stanov-  
ika Kosova godišnje, Jurij Bajec je dodao:

— S nacionalnim dohotkom ispod 1.000 dolara po stanovniku i  
i ovakvim prirodnim priraštajem ni mnogo razvijeniji od nas ne bi  
li u mogućnosti da obezbede odgovarajući životni standard stanov-  
štvu Pokrajine. Međutim, kod nas je i inače, a ne samo na Kosovu,  
voreno uverenje da je veličina porodice privatna stvar svakog građa-

nina, a da je obaveza šire društvene zajednice da po svaku cenu obezbeđuje radna mesta i životni standard njegovoj deci. Stoga, moramo izgraditi aktivnu demografsku politiku, čiji je cilj održavanje humanistički racionalnog rasta stanovništva ...

Podaci pokazuju da su samo okružni sudovi na Kosovu od lane pre-ndi 6.385 nerešenih predmeta, dok su u ovoj godini za šest meseci pri-mili 3.372, a rešili svega 3.009. Reč je, dakle, o okružnim sudovima, koji rešavaju značajne sporne odnose među građanima i štite najznačajnije društvene vrednosti, a oni evo sasvim neefikasno rade, jer imaju jedno-godišnju neažurnost. Čak i kod predmeta gde su stranke različite na-cionalnosti, koje su obavezni da rešavaju u prioritetu, neažurnost je ravna desetomesečnom prilivu — u radu je 238 predmeta, a rešeno sve-ga 70. Stanje u oblasti raspravljanja samovlasnih zauzeća je veoma ne-zadovoljavajuće, jer ima 17.377 neizvršenih pravosnažnih rešenja — rekao je Bajec argumentujući zalaganje za pružanjem stručne pomoći pravosudnim organima na Kosovu ...

*Politika*, 20. novembar 1987.

## STAVOVI I ZAKLJUČCI CK SKJ O ODGOVORNOSTI FADILJA HODŽE

Decembra 1987.

Na svojoj Devetoj sednici Centralni komitet je utvrdio poseban zaključak koji se odnosi na druga Fadilja Hodžu:

„U vezi sa ozbiljnim primedbama koje su u poslednje vreme na različite načine iznete u javnosti na račun druga Fadilja Hodže, Centralni komitet zadužuje Predsedništvo da, u saradnji sa Predsedništvom CK SK Srbije i Predsedništvom PK SK Kosova, formira Radnu grupu koja će utvrditi sve bitne činjenice. Na osnovu toga Predsedništvo će, u što kraćem roku, podneti izveštaj Centralnom komitetu. Cilj ovog raš-čišćavanja je da se utvrdi istina i drug Fadilj Hodža zaštititi, ako činje-nice govore suprotno, od optužbi, odnosno da se prema njemu predu-zmu mere odgovornosti, ako se one potvrde“.. .

Imajući u vidu sve izložene činjenice i ocene o političkim stavovi-ma i delovanju Fadilja Hodže, Predsedništvo predlaže Centralnom ko-mitetu SKJ da usvoji sledeće zaključke:

1. Polazeći od činjenice da Fadilj Hodža snosi nesumnjivu politi-čku odgovornost za krupne promašaje u politici Saveza komunista i or-ganizovanih socijalističkih snaga na Kosovu i da je ispoljio ozbiljne greške i nedolična ponašanja, Centralni komitet Saveza komunista Jugo-slavije smatra da je time došao u sukob sa programskim ciljevima i po-litikom SKJ i da mu više nema mesta u redovima Saveza komunista. Centralni komitet Saveza komunista Jugoslavije obavezuje Pokrajinski komitet SK Kosova da, u skladu sa Statutom SKJ, u tom smislu po-krene postupak za isključenje F. Hodže iz Saveza komunista.

Centralni komitet Saveza komunista Jugoslavije smatra da Fadilj Hodža ne može ostati član Saveta federacije i obavezuje komuniste u nadležnim organima da pokrenu inicijativu i postupak za njegovo raz-rešenje.

2. Ocenjujući javno, društveno i političko delovanje Fadilja Hodže i utvrđujući njegovu političku odgovornost, Centralni komitet Saveza komunista Jugoslavije konstatuje da među primedbama koje su izno-

šene u javnosti ima i takvih koje se odnose na lični integritet i privatni život F. Hodže i njegove porodice. Centralni komitet smatra da su odgovarajući organi SK i društveni organi dužni da preduzimaju idejno-političke i druge odgovarajuće mere, s ciljem da se u ovom i svim drugim slučajevima spreči reprodukovanje takvih pojava i pozovu na odgovornost, kako pojedinci, tako i organi u izdavačkoj delatnosti i sredstvima javnog informisanja, koji su odgovorni za njihovo iznošenje u javnosti . . .

Njegova izjava za vreme ručka u okviru susreta sa rezervnim vojnim starešinama, bez obzira na izvesne razlike u informacijama s tog skupa, odražava njegov zapanjujuće provokativan odnos i neprihvatljivo shvatanje prema problemu silovanja na Kosovu kao obliku pritiska albanskog nacionalizma na Srbe i Crnogorce. Ova gruba politička provokacija opravdano je izazvala veliku uznemirenost i ogorčenje ne samo na Kosovu nego i u SR Srbiji i u celoj zemlji. Takve izjave F. Hodže govore da on ne prihvata ocene i zaključke utvrđene u SK u vezi sa ovim problemima i da te probleme nastoji sasvim iskriviti, otklanjajući čak bilo kakve veze između njih i albanskog nacionalizma. Pored političke neprihvatljivosti ovi stavovi se grubo kose sa likom člana CK, sa moralnim likom i dostojanstvom čoveka sa položajem i ugledom kakav je imao F. Hodža. . .

Odnos F. Hodže prema idejno-političkoj diferencijaciji najbolje se može ocenjivati u vezi s ključnim kriznim događajima na Kosovu, odnosno sa masovnim demonstracijama albanskog separatističkog nacionalizma u novembru 1968. godine i kontrarevolucionarnim događajima 1981. godine. Osnovna karakteristika njegovog odnosa u oba ova slučaja je nastojanje da se maksimalno ujedini pokrajinsko rukovodstvo u cilju samoodbrane od kritike i odgovornosti; umesto da se pristupi idejno-političkoj diferencijaciji i kritičkom preispitivanju odgovornosti svakog funkcionera i svakog organa. On je neposredni tvorac parole „Čuvajmo kadrove“, koja je 1981. godine umnogome sprečavala neophodnu idejno-političku diferencijaciju. Takva taktika očigledno je bitno uticala na sprečavanje energične i celovite akcije na idejno-političkoj diferencijaciji zasnovanoj na Političkoj platformi o Kosovu.

Ovakva koncepcija kadrovske politike, kriterijumi i praksa odlučujuće su uticali na blokadu neophodnog procesa diferencijacije u SK na osnovu Političke platforme o Kosovu, u čemu je velikog uticaja imao F. Hodža, kaže se u zaključcima . . .

Pogrešan idejno-politički odnos i delovanje F. Hodže iskazuje se, s većim ili manjim oscilacijama u dužem vremenskom periodu. Tako su na savetovanju istoričara 1964. godine u Prištini, kojem je prisustvovao i F. Hodža, iznesene i teze kojima se minimiziraju dimenzije i opasnosti balističke pobune iz prve polovine 1945. godine i osporava se neophodnost uvođenja vojne uprave na Kosovu, ali se on ni tada ni bilo kada kasnije nije javno suprotstavljao tim tezama. Dalji tok događaja na Kosovu i ponašanje Fadilja Hodže ukazali su na suštinu njegovog nekritičkog i oportunističkog odnosa prema pojavama koje su doprinele širokoj nacionalističko-separatističkoj indoktrinaciji...

Prema problemu iseljavanja Srba i Crnogoraca pod pritiskom albanskog nacionalizma i separatizma, koji danas predstavljaju najteži problem kosovske zbilje i koji potresa čitavu našu zemlju, Fadilj Hodža je stalno imao u osnovi pogrešan, pa u izvesnom smislu i potcenjivački

odnos. On kao da sve vreme ne vidi fašistoidnu strategiju albanskog nacionalističkog separatizma koji se služi raznim metodama pritisaka za iseljavanje Srba i Crnogoraca, da bi ostvarili svoj krajnji cilj — etnički čisto Kosovo . . .

*Politika*, 9. decembar 1987.